

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
КАФЕДРА ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ
В ГАЛУЗЯХ ЕКОНОМІКИ**

ПЕТРОВСЬКА Анастасія Віталіївна

ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ З КОНТРАГЕНТАМИ

**Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»**

**Науковий керівник:
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та
оподаткування в галузях економіки
Подольчук Олена Анатоліївна**

ВІННИЦЯ – 2022

ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет обліку та аудиту

Кафедра обліку та оподаткування в
галузях економіки

Затверджую

зав. кафедри _____
«____» _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

Студентці Петровській Анастасії Віталіївні
на тему «Облік та оподаткування розрахунків з контрагентами»

Календарний план виконання магістерської роботи

Структура роботи		Термін підготовки
Вступ		до 12.08.2022 р.
Розділ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ КОНТРАГЕНТАМИ 3	до 12.08.2022 р.
Розділ 2	ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ 3 КОНТРАГЕНТАМИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ	до 16.09.2022 р.
Розділ 3	НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ 3 КОНТРАГЕНТАМИ	до 14.10.2022 р.
Висновки і пропозиції		до 26.10.2022 р.
Список використаних джерел		до 26.10.2022 р.

Термін подання роботи на кафедру
для попереднього захисту 11.11.2022 р.

Завдання

видав керівник «» 2022 р.

Підпис _____

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ З КОНТРАГЕНТАМИ	8
1.1. Сутність, значення та форми розрахунків з контрагентами	8
1.2. Дебіторська та кредиторська заборгованість в системі розрахунків підприємств	18
1.3. Обліково-аналітичні інструменти управління розрахунками	25
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ З КОНТРАГЕНТАМИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ	34
2.1. Організація облікового процесу розрахунків з контрагентами	34
2.2. Облік та оподаткування операцій з покупцями та замовниками	46
2.3. Облік та оподаткування операцій з постачальниками та підрядниками	55
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ З КОНТРАГЕНТАМИ	64
3.1. Перспективи розвитку обліку та оподаткування розрахунків з контрагентами в діловому партнерстві підприємств	64
3.2. Облікова політика в частині розрахунків з контрагентами	75
ВИСНОВКИ ІА ПРОПОЗИЦІЇ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90
ДОДАТКИ	100

ВСТУП

Підприємства в сучасних умовах господарювання діють в умовах невизначеності, особливо при здійсненні господарських операцій, що пов'язані з розрахунками з контрагентами. У сучасних умовах господарювання пріоритетне значення для розвитку економічних відносин має своєчасне погашення зобов'язань. Порушення умов погашення зобов'язань знижує платоспроможність суб'єктів господарювання, негативно впливає на ритмічність функціонування підприємств, позначається на фінансових результатах діяльності, призводить до зниження рентабельності. З огляду на це, суттєве значення має використання достовірної, якісної та адекватної інформації щодо заборгованості, яка формується в системі бухгалтерського обліку. Так, запровадження сучасних методів управління дебіторською заборгованістю, такі як факторинг, страхування фінансових ризиків, використання оплати векселями дозволяє оптимізувати заборгованість підприємства.

У процесі фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання постійно виникає потреба в проведенні розрахунків із контрагентами, що містять у собі значні економічні ризики. Невиконання договірних зобов'язань, несвоєчасне погашення заборгованості, здійснення неефективної політики комерційного кредитування - це далеко не всі проблеми, з якими зіштовхуються підприємства в повсякденній діяльності. При цьому настання навіть однієї ризикової події здатне призвести до значних фінансових втрат. Дані обставини обумовлюють необхідність постійної і пильної уваги до сфери розрахунків з боку управлінців, а також необхідність належного обліково-інформаційного забезпечення, як основного підґрунтя прийняття ефективних управлінських рішень. Тому розрахунки і потребують чітких управлінських рішень, що у свою чергу залежать від облікової інформації.

Сьогоднішній бізнес вимагає постійного підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та пошуку нових

напрямів формування їхніх конкурентних переваг шляхом партнерства або співробітництва замість суперництва чи протистояння.

В наукових публікаціях вчених багато уваги приділяється питанням сутності розрахунків, їх обліку та своєчасності погашення. Враховуючи наукові дослідження, варто зауважити про важливість дослідження, адже правильність організації бухгалтерського обліку, документування розрахунків з контрагентами є передумовою успішної діяльності підприємства.

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження спрямована на уточнення економічної сутності поняття «розрахунки» та окреслення напрямів удосконалення методики бухгалтерського обліку операцій за розрахунками з контрагентами, що дозволить підвищити достовірність даних бухгалтерського обліку для прийняття ефективних управлінських рішень та оподаткування.

Відповідно до мети магістерської роботи необхідно було виконати такі завдання:

- розкрити економічну сутність розрахунків з контрагентами та визначити їх форми;
- охарактеризувати зміст дебіторської та кредиторської заборгованості в системі розрахунків підприємств;
- обґрунтувати обліково-аналітичні інструменти управління розрахунками;
- розкрити організацію облікового процесу розрахунків з контрагентами базового господарства;
- дослідити порядок обліку та оподаткування операцій за розрахунками з покупцями та замовниками;
- розкрити порядок обліку та оподаткування операцій з постачальниками та підрядниками;
- визначити перспективи розвитку обліку та оподаткування розрахунків з контрагентами;

- внести пропозиції щодо змісту облікової політики в частині і розрахунків з контрагентами.

Об'єктом дослідження є система обліку та оподаткування розрахунків з дебіторами та кредиторами підприємства як основними його контрагентами.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних засад обліку та оподаткування розрахунків з контрагентами.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вивченні, уточненні та внесенні практичних рекомендацій щодо удосконалення системи обліку та оподаткування розрахунків з контрагентами СФГ «Лан».

Апробація результатів магістерської роботи. Основні теоретико-методичні результати та практичні розробки здобувача оприлюднено на міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах воєнного стану» (9 червня 2022 року, м. Полтава, Національний університет ім. Юрія Кондратюка).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

РОЗРАХУНКІВ З КОНТРАГЕНТАМИ

1.1. Сутність, значення та форми розрахунків з контрагентами

В сучасних умовах господарювання діяльність кожного суб'єкта господарювання є предметом уваги широкого кола учасників ринкових відносин, які заінтересовані у позитивних результатах його функціонування. Можливості виходу українських підприємств на рівень більш ефективного функціонування безпосередньо залежать від прозорості і достовірності даних фінансової звітності, на підставі яких інвестор приймає рішення про доцільність та обсяг інвестицій, здійснює контроль за їх ефективним використанням [60, с. 141].

Розрахунки між суб'єктами господарювання – це одна із необхідних складових розширеного відтворення. Вони опосередковують розподіл та перерозподіл суспільного продукту, перехід його з товарної форми в грошову, та навпаки. Ґрунтуються розрахунки на економічній базі кругообігу коштів у процесі виробництва та є суспільним визнанням того, що господарюючий суб'єкт виробник тієї чи іншої продукції виконав свої виробничі зобов'язання та поставлені цілі. Для нормального функціонування всіх ланок господарства необхідно мати достовірну інформацію про фінансовий стан підприємства, зокрема про дебіторську та кредиторську заборгованість [46, с. 49].

Розрахунки виступають важливим інструментом регулювання економічних відносин між суб'єктами господарської діяльності, а також невід'ємним і необхідним елементом процесу розширеного відтворення, формування, розподілу (перерозподілу) суспільного продукту [60, с. 141].

Питання, пов'язані з виникненням та регулюванням відносин, що утворюються в процесі здійснення розрахунків, досліджувалися багатьма вченими, проте і це не забезпечило єдиного трактування і однозначності їх

суті (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Дефініції поняття «розрахунки»

Автор (и)	Визначення
Безруких П.С.	Розрахунки – це грошові взаємовідносини, що виникають між організаціями по товарних і нетоварних операціях
Білик М.С.	Грошові розрахунки (платежі) – процедури пред'явлення та задоволення у грошовій формі вимог та зобов'язань, що виникають під час здійснення господарської діяльності
Чацкіс Ю.Д., Лисюк О.М., Михайлова Т.П.	Розрахунки – це система взаємовідносин між підприємствами і громадянами, заснована на грошовому погашенні вартості товарно-матеріальних цінностей, робіт, послуг
Філімоменков О.С.	Під розрахунками розуміє систему грошових відносин, пов'язаних з оплатою товарів, послуг та виконанням інших фінансово-кредитних зобов'язань підприємств, організацій, населення
Колектив авторів під ред. Сухарева А.Я.	Розрахунки – здійснення платежів по грошових зобов'язаннях
Колектив авторів під ред. Чупіса А.В.	Розрахунки – це система організації і регулювання платежів щодо грошових вимог і зобов'язань з ціллю обслуговування платіжного обороту
Подцерковний О.П.	Розрахунки – грошові відносини, що виникають з приводу повного або часткового погашення боргу грошовими коштами (шляхом платежу) або будь-яким іншим чином – в тому числі послугою за послугу чи товаром за товар
Власова І.О.	Розрахунки – це система взаємин між юридичними та фізичними особами, що виникають у момент практичного виконання юридично оформлених фінансових зобов'язань при здійсненні товарних та нетоварних операцій
Ожегов С.І.	Розрахунки – повернення грошей в якості відшкодування чого-небудь або надання послуги за послугу
Райзберг Б.А., Лазовський Л.Ш., Стародубцева О.Б.	Розрахунки – 1) технічний підрахунок показника; 2) сплата коштів по зобов'язанням; 3) документ, складений на підставі підрахунку, розрахунку

Джерело: [10]

Відзначимо, відмінність у підходах до визначення поняття «розрахунків» в довідковій та науковій літературі (табл. 1.2).

Проведені дослідження свідчать про поєднання юридичного та економічного змісту поняття «розрахунки».

На думку Бурак І.О., дослідження розрахункових відносин в історичному аспекті та з погляду позицій різних авторів дає змогу максимально наблизитися до їх економічної сутності та виокремити

конкретні пропозиції щодо вибору оптимальних форм та методів розрахунків з діловими партнерами, удосконалення їх обліку [10].

Таблиця 1.2

Визначення поняття «розрахунки» довідковій та науковій літературі

№ з/п	Автор	Трактування
В довідковій літературі		
1	Азрилияна А.Н.	Розрахунок – 1) підрахунок чого-небудь. 2) здійснення платежів за що-небудь, виконання грошових зобов'язань
2	Бутинець Ф.Ф.	Розрахунки – грошові взаємовідносини, що виникають між підприємствами по операціях товарного і нетоварного характеру
3	Пантелеев В.П., Сніжко О.С.	Розрахунок – 1) сплата грошей за зобов'язанням; 2) документ, складений на основі розрахунку
4	Сухарев А.Я.	Розрахунки – здійснення платежів по грошових зобов'язаннях
В науковій літературі		
5	Безруких П.С.	Розрахунки – це грошові взаємовідносини, що виникають між організаціями по товарних і нетоварних операціях
6	Парашутін Н.В., Козлова Е.П.	Під розрахунковими відносинами розуміють зобов'язання покупця оплатити у встановлений термін вартість матеріальних цінностей, послуг і іншої заборгованості, після виконання постачальником своїх договірних зобов'язань чи право постачальника вимагати платіж від покупця за відвантажену йому продукцію чи зроблені послуги
7	Чацкіс Ю.Д., Лисюк О.М., Михайлова Т.П.	Розрахунки – це система взаємовідносин між підприємствами і громадянами, заснована на грошовому погашенні вартості товарно-матеріальних цінностей, робіт, послуг

Джерело: [60, с. 142]

Як економічна категорія «розрахунки» представляють собою дії по відчуженню власних коштів на користь іншої особи або отримання коштів від іншої особи, забезпечують здійснення економічних зв'язків між людьми, виробниками і споживачами тощо, з приводу руху результатів праці, отриманих не для власного споживання, а для задоволення суспільних потреб. Саме розрахунки супроводжують процес обміну, завдяки якому товаровиробники, посередники та продавці вступають у взаємовідносини із споживачами [67, с. 978].

Вивчаючи норми Цивільного кодексу України, варто відзначити, що сутність категорії «розрахунки» тісно взаємопов'язана з категорією «зобов'язання», під яким в найбільш спрощеному вигляді слід розуміти угоду

вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку [23].

Важливою є думка вчених про те, що термін «розрахунки» необхідно розглядати з двох боків. З одного боку, це розрахунки за угодою, за якою сторони погашають свої зобов'язання за допомогою різних платіжних засобів, з іншого – виникають відносини з приводу грошових переказів через кредитні та банківські установи. Як правило, перерахування коштів за допомогою фінансово-кредитних установ виокремлюються в окрему сферу [73, с. 21].

У фінансах підприємства, як і бухгалтерському обліку, під розрахунками розуміють:

1) здійснення оплати іншим юридичним і фізичним особам отриманих від них товарів, робіт, послуг, праці й інших матеріальних і нематеріальних активів шляхом перерахування або видачі готівки, передачі товарів, виконання робіт або надання послуг, передачі права власності на акції, облігації або частини статутного капіталу та інших матеріальних і нематеріальних активів підприємства;

2) одержання від юридичних і фізичних осіб товарів, робіт, послуг, результатів праці, акцій, облігацій або частини статутного капіталу й інших матеріальних і нематеріальних активів на правах покупця, засновника тощо;

3) одержання від юридичних і фізичних осіб коштів, товарів, робіт, послуг, акцій, облігацій або частини статутного капіталу та інших матеріальних і нематеріальних активів у порядку оплати переданих товарів, робіт, послуг й інших матеріальних і нематеріальних активів;

4) передача готової продукції, товарів, виконання робіт або надання послуг, передача права власності на акції, облігації або частину статутного капіталу та інших матеріальних і нематеріальних активів підприємства на правах постачальника (підрядчика) іншим юридичним і фізичним особам

[45, с. 65].

На основі досліджень проведених теоретичних засад розрахунків науковцями здійснено їх класифікацію та порівняння за критеріями сутності поняття, форм прояву та форм здійснення, які наведено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Порівняння сутності «розрахунок» з різних точок зору

Критерій	Економічна сутність	Облікова сутність	Податкова сутність	Банківська сутність	Юридична сутність
Сутність поняття	Платіж	Визначення умов платежу	Облікові процедури суворо регламентовані державою	Платіж з метою повного або часткового погашення грошового зобов'язання	Рух грошових коштів
Форми прояву	Взаємовідносини з приводу погашення зобов'язань	Відображення дебіторської та кредиторської за боргованості	Надання інформації про нарахування та сплату податків податковим органам	Проведення розрахунків за валютні цінності та фінансові інструменти	Виникнення та погашення зобов'язань
Форми здійснення		Облік руху фінансових потоків	База оподаткування	Здійснення платежів тільки за розпорядженням власника рахунка	Нормативне регулювання форми розрахунків, цінних паперів

Джерело: [27, с. 52]

Наведені дані у таблиці представляють взаємозв'язок розмежування підходів до економічного трактування поняття «розрахунки» та форми прояву для цілей бухгалтерського обліку та оподаткування, права, банківської справи. Це вимагає безпосереднього або опосередкованого відображення в системі бухгалтерського обліку всіх складових розрахунків що стосуються об'єкту, суб'єктів, форм здійснення та додаткових наслідків здійснення розрахунків [27, с. 51].

У розрахунках завжди діють як мінімум дві особи, які називаються контрагентами, тобто партнерами, які беруть участь в угоді і протистоять

один одному [67, с. 998].

Контрагент (лат. *Contrahens* - домовлятися; *contra* - проти + *agens* - діючий; *con-trahere* взаємно протистояти) – одна із сторін договору у цивільно-правових відносинах [58].

Контр- або проти відбувається з протиставлення однієї сторони іншій, в договорі кожному з зобов'язань сторін взаємно протистоїть (кореспондує) право іншої сторони і навпаки. У цивільно-правових відносинах під контрагентом розуміється одна зі сторін договору. У ролі контрагента виступають обидві сторони договору по відношенню один до одного. Кожен з партнерів, що укладають контракт, вважається контрагентом. Контрагентом можуть називати, наприклад, підрядника – фізична або юридична особа, що зобов'язується зробити певну роботу, згідно із завданням замовника, отримуючи за це винагороду [58].

Факти виникнення зобов'язань та їх погашення (виконання) представляють собою розрахункові відносини.

Розрахункові відносини виступають частиною різноманітних відплатних майнових відносин. Хоча основний економічний зміст економічних відносин закладено у товарній складовій, розрахункові відносини набувають самостійного значення. Це відбувається, по-перше, у результаті участі у цих відносинах банків. По-друге, завдяки не співпадінню моментів передачі товарів та грошей, що потребує окремого механізму передачі грошей. По-третє, завдяки самостійній правовій регламентації розрахункові відносини у вигляді спеціальних банківських, касових, вексельних та інших правил. Останні не тільки прямо не зачіпають вихідні товарні відносини, але і характеризуються незмінними публічно-правовими рисами: поширеність норм-приписів, контрольно-наглядові функції банків, наявність адміністративно-господарських санкцій за порушення відповідних правил. Сама форма основних актів Національного банку України у сфері розрахунків (інструкції, положення) орієнтує, що їхні сторони можуть обрати лише спосіб та форму розрахунків, а всі інші їхні дії, як правило, суворо

регламентовані. Вчетверте, розрахункові відносини мають яскраво виражений процедурний характер. Механізм переказів коштів однаковий для цивільно-правових, господарсько-правових, адміністративних, бюджетних, податкових та інших грошових зобов'язань. Саме тому деякі автори розглядали розрахунки не як вид зобов'язань, а як форму опосередкування відносин [46, с. 50].

Незважаючи на популярність даного напряму дослідження сутність безпосередньо розрахунків, як правило, не перебуває у полі зору дослідників. Дослідники, приділяючи увагу розрахунковим операціям, відразу:

1) розглядають їх за безготівковою та готівковою формами здійснення, та не зважаючи на їх економічну природу;

2) розглядають їх в межах товарних та нетоварних операцій або тих же готівкових та безготівкових форм;

3) ототожнюють розрахунки з дебіторською та кредиторською заборгованістю;

4) розглядають розрахунки як партнерську форму кредитування – С.М. Колотуха [17, с. 39].

Аналізуючи погляди дослідників щодо розрахункових операцій, слід зазначити, що ці підходи є дещо звужені до оплати зобов'язань, причому лише грошовими коштами, ігноруючи тим самим усе різноманіття застосовуваних в сучасних формах і видів розрахунків [18, с. 82].

Тому, підтримуємо думку, що для цілей бухгалтерського обліку, економічного аналізу та контролю дефініцію розрахунки необхідно трактувати як операцію між суб'єктами, що у порядку виконання зобов'язань шляхом здійснення платежів призводять до зміни в складі та структурі економічних ресурсів [17, с. 40].

Запропоноване визначення характеризує розрахунки не лише як зобов'язання, але і як взаємовідносини між сторонами [17, с. 40].

У процесі діяльності підприємство не завжди здійснює розрахунки з іншими підприємствами або фізичними особами одночасно з передачею

майна, виконанням робіт, наданням послуг тощо. У зв'язку із цим, у нього виникають боргові зобов'язання [38].

В наукових публікаціях приведено чотири форм розрахунків з діловими партнерами (рис. 1.1).

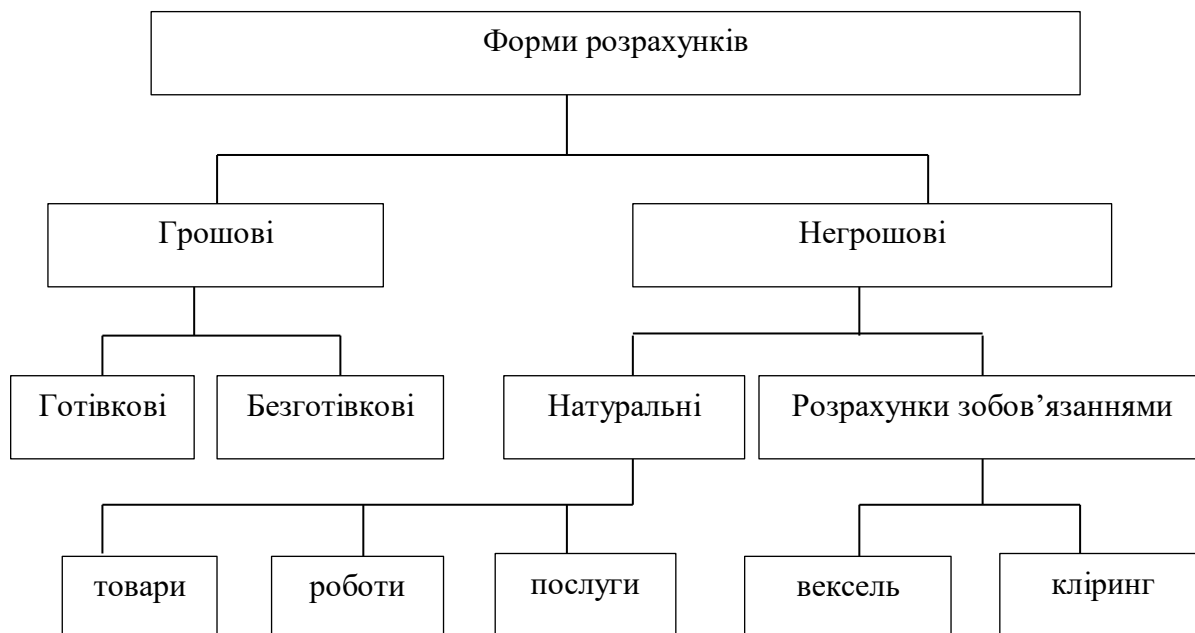

Рис. 1.1. Форми розрахунків з діловими партнерами

Джерело: [10]

На підставі даних з економічної літератури можна стверджувати, що основними проблемами в обліку розрахунків із покупцями і замовниками досі залишаються: невизначеність обліку простроченої і безнадійної заборгованості та її рефінансування, криза неплатежів, аналіз заборгованості та автоматизація бухгалтерського обліку взаєморозрахунків із покупцями і замовниками підприємств та багато інших [71, с. 1002].

Тому, в обліку дебіторської та кредиторської заборгованостей є певні проблемні питання (рис. 1.2).

Несвоєчасні розрахунки формують заборгованість між виробником і споживачами продукції, ведуть до несвоєчасних виплат готівкою в рахунок заробітної плати, що викликає невдоволення працюючих та погіршує соціальне становище.

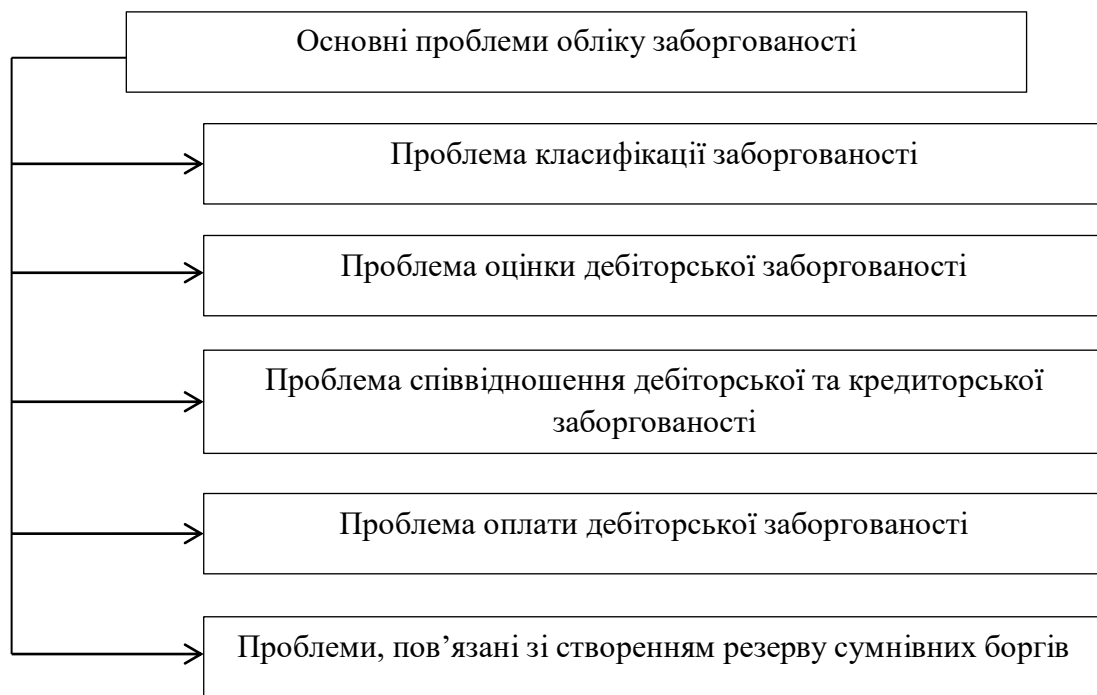

Рис. 1.2. Проблеми обліку заборгованості

Джерело: [31, с. 371]

Саме тому необхідно удосконалити облік розрахунків підприємства з контрагентами шляхом впровадження наступних заходів:

1) проводити інвентаризацію розрахунків з контрагентами, яка повинна здійснюватись один раз у квартал. Інвентаризація розрахунків направлена на підтвердження правильності сум заборгованості на рахунках бухгалтерського обліку. Інвентаризація проводиться шляхом перевірки та документального підтвердження наявності та стану зобов'язань по розрахунках з контрагентами;

2) згідно з Інструкцією про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку, на позабалансовому рахунку 03 «Контрактні зобов'язання» розробити методику обліку зобов'язань і прав за підписаними договорами в розрізі контрагентів та замовлень, з використанням субрахунків «Передбачувані платежі за договорами підписаними», «Очікувані надходження за договорами підписаними». Це дозволить підвищити контроль за їх виконанням, та забезпечить облік даних про потенційні

платежі і надходження. При настанні першої події за договором бухгалтер володітиме повною інформацією за договірними зобов'язаннями, що дозволить достовірно і своєчасно оформити первинні документи;

3) здійснювати ретельний відбір контрагентів шляхом детального вивчення їх ділової репутації та надійності фінансового становища;

4) проводити аналіз кредиторської заборгованості за видами утворення та датами утворення, що дозволить своєчасно виявляти прострочену заборгованість і вживати заходів щодо її стягнення;

5) контролювати прострочену кредиторську заборгованість, так як в умовах інфляції будь-яка відстрочка платежу призводить до того, що підприємство реально отримує лише частину вартості поставленої продукції;

6) провести повну автоматизацію обліку розрахунків з контрагентами, яка дозволить визначити найбільш раціональні способи погашення взаємної заборгованості, проводити взаємозаліки заборгованості, своєчасно здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості;

7) продумане використання субконто для запису повної інформації щодо розрахунків з постачальниками і підрядниками створює умови для здійснення оперативного та ретроспективного аналізу, проведення перспективного аналізу та прогнозування позикового капіталу для підвищення контролю на всіх рівнях та етапах та здійснення гнучкого виробничо-фінансового менеджменту [25].

На ефективність діяльності вітчизняного підприємства значною мірою впливають створена організаційна структура, якість підготовки облікової інформації, професійний рівень фахівців, належна оцінка отриманих даних, які зумовлюють прийняття управлінських рішень і значною мірою впливають на ефективність проведення аудиту. Бухгалтер під час ведення обліку і здійснення податкових розрахунків на вітчизняному підприємстві має орієнтуватися в методологічних розбіжностях різних законодавчих баз, які регулюють дві економіко-правові системи – обліково-аналітичну та

податкову. Також свою специфіку мають облік та аудит дебіторської і кредиторської заборгованості, що і спричинює значні труднощі під час організації ефективної системи обліку, аналізу та аудиту розрахунків за ними [78, с. 155].

1.2. Дебіторська та кредиторська заборгованість в системі розрахунків підприємств

Розрахунки з контрагентами мають динамічний характер, а тому потребують постійного контролю і впливу з боку управлінського персоналу у загальній системі менеджменту підприємства [72].

Основою розрахунків з контрагентами є система відносин з покупцями та замовниками, постачальниками та підрядниками (рис. 1.3).

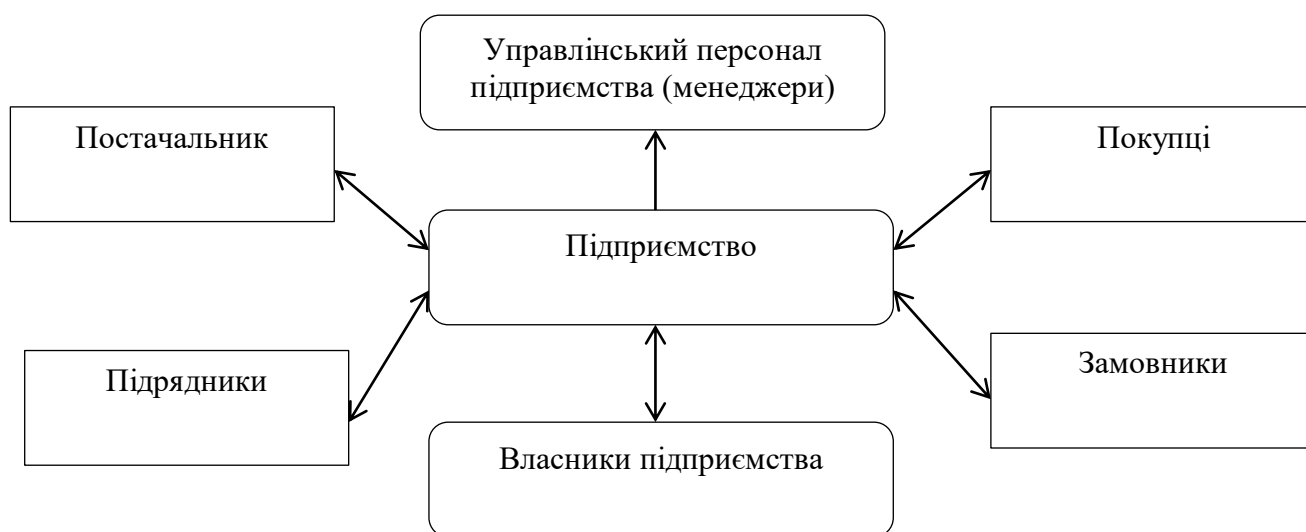

Рис. 1.3. Система відносин, яка утворює сутність взаєморозрахунків підприємства

Джерело: [15, с. 59]

Покупці – це фізичні або юридичні особи, які придбають товари (роботи, послуги). Замовники – це учасники договору, на підставі замовлення яких виготовляється конкретна продукція, надаються послуги, виконуються роботи іншим учасником договору [29, с. 71].

Замовник – це суб'єкт договірних відносин, який попередньо здійснює замовлення активів/послуг, укладає письмовий контракт на їх виготовлення/постачання, здійснює контроль за виконанням замовлення і набуває права власності на активи/послуги на умовах, прописаних в контракті [41, с. 29].

Постачальники – це господарські одиниці й окремі особи, що забезпечують фірму і її конкурентів матеріальними ресурсами, необхідними для виробництва конкретних товарів і послуг [6, с. 76].

Підрядники – спеціалізовані підприємства або фізичні особи, які виконують будівельно-монтажні роботи під час спорудження об'єктів на підставі договорів підряду на капітальне будівництво [16, с. 878].

Таким чином, у розрахунках завжди діють як мінімум дві особи – покупці і постачальники, які є контрагентами і по відношенню один до одного виступають дебіторами і кредиторами.

Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» трактує зміст дебіторської заборгованості як суму заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. При цьому дебітори – юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. Згідно з П(С)БО, дебіторська заборгованість визначається активом, якщо її сума може бути достовірно визначена і існує вірогідність одержання майбутніх економічних вигод [52].

Що стосується кредиторської заборгованості, то вона розглядається як зобов'язання. Згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [69].

Відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання», поточні зобов'язання – зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу

підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу [53].

Розрахункові відносини виступають частиною різноманітних відплатних майнових відносин. Підставою виникнення розрахункових відносин є розрахункове зобов'язання, що визначає спосіб та форму розрахунків в господарських відносинах, виражену у такому розділі господарського договору, як «порядок розрахунків» [46, с. 50].

У зв'язку з тим, що вчені застосовують різні категорії, поняття та терміни, а саме: зобов'язання, заборгованість, розрахунки; короткострокові та поточні зобов'язання тощо, науковці пропонують виокремити категорії «зобов'язання», «заборгованість», «розрахунки» та розглянути їх із трьох поглядів – за юридичною, економічною, бухгалтерською ознаками [5, с. 241].

По-перше, з юридичної позиції: зобов'язання – цивільні правовідносини, де одна сторона (боржник) зобов'язана здійснити на користь іншої сторони (кредитора) певну дію або утриматися від цієї дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його зобов'язань; заборгованість – боргові зобов'язання; розрахунки – різновид цивільних відносин, які виникають внаслідок учинення платником дій, спрямованих на здійснення платежу на користь іншої особи [5, с. 241].

По-друге, за економічною суттю: зобов'язання – зобов'язання організації перед контрагентами повинні розглядатися як статті його доходів, а зобов'язання контрагентів перед організацією – як статті його витрат; заборгованість – грошові суми, які підлягають сплаті, але не сплачені; розрахунки – грошові відносини, що виникають між організаціями за товарними і нетоварними операціями [5, с. 241].

По-третє, за бухгалтерською суттю: зобов'язання – заборгованість підприємства, що виникла в результаті минулих подій, погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди; заборгованість – сума боргів, що належать фірмі (суспільству, компанії тощо), від фізичних або юридичних

осіб, які виникли у процесі господарських відносин із ними; розрахунки – розрахунки за товарними операціями – безготівкові розрахунки за товарно-матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги чеками, акредитивами чи іншими розрахунковими документами; та розрахунки за нетоварні операції – безготівкові розрахунки, пов'язані з бюджетом і органами соціального, державного страхування тощо [5, с. 241].

Якщо розглядати визначення «зобов'язання», яке приведено в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», зобов'язання – заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди, то дане визначення за змістом розкриває сутність досліджуваної економічної та юридичної категорії. Зважаючи на те, що ведення бухгалтерського обліку (при здійсненні оцінки і визнанні об'єктів в обліку) базується на юридичних, а саме договірних нормах, облікове та юридичне трактування слід брати до уваги при побудові системи бухгалтерського обліку [44, с. 830].

В даному випадку, з метою підвищення релевантності даних інформаційної системи підприємства, можна виокремити наступне визначення економічної категорії «зобов'язання підприємства» на основі симбіозу існуючих трактувань: зобов'язання – це визнана боржником заборгованість, яка буде погашена кредитором внаслідок здійснення ряду дій щодо зменшення активів або збільшення зобов'язань та має часову визначеність за звітними періодами [44, с. 830].

Юридичне трактування зобов'язань підприємства дає можливість визначити сторони, що взаємодіють як боржник та кредитор, а головне – умови здійснення правовідносин, які в бухгалтерському обліку відобразатимуться у грошовому вимірнику по здійснених господарських операціях. Позитивним явищем є регламентація надання таким правовідносинам юридичної сили у форматі договору. Проте, інформаційна система підприємства, яка б базувалася тільки на юридичному трактуванні

зобов'язань балу б обмежена даними про періоди їх виникнення та погашення (адже цінною є інформація про фактичне отримання активів і зобов'язання, що в такому випадку виникають). Тобто в системі бухгалтерського обліку укладений договір не є господарською операцією, а тільки фактом господарського життя, який може стати господарською операцією у випадку впливу на склад господарських засобів та джерел їх утворення [44, с. 831].

Прагнення підприємств збільшити обсяги реалізації і розширити коло покупців і замовників призводить до необхідності реалізовувати в кредит товари, продукцію, роботи або послуги. Збільшення термінів відстрочки платежу призводить до збільшення обсягів продажів і, як наслідок, збільшення суми прибутку. Але разом зі збільшенням прибутків відбувається підвищення ймовірності зростання безнадійних боргів, дефіциту обігових коштів та збільшення витрат на залучення коштів для фінансування поточної операційної діяльності, що стає причиною скорочення прибутків [3].

Недостатня систематизація великої кількості та різноманітності видів розрахунків підприємства перешкоджають чіткому визначенню їх впливу на зміни в структурі та складі балансу, що, в свою чергу, впливатиме на результати діяльності підприємства. Тому, науково обґрунтоване виділення класифікаційних ознак є важливим кроком до одержання достатньо аналітичної інформації, оскільки кожному виду розрахункових операцій відповідає своя система облікового відображення, методів оцінки, забезпечення, економічного аналізу, необхідності (або ні) дисконтування, господарського контролю та управління тощо [17, с. 57].

Розрахунки з дебіторами та кредиторами пов'язані з вхідними та вихідними фінансовими потоками. Стан цих розрахунків у певний момент часу розкривається через суми дебіторської та кредиторської заборгованості на цей момент. Таким чином, облік розрахунків з дебіторами та кредиторами полягає у визначенні сум дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства, оцінки і класифікації їх для відображення у фінансовій

звітності [58].

Найбільш загальна класифікація дебіторської та кредиторської заборгованості за строками погашення – це поділ її на довгострокову і поточну. У таблиці 1.4 наведено класифікацію розрахунків з контрагентами.

Таблиця 1.4

Класифікація розрахунків з контрагентами

Класифікаційна ознака	Вид розрахунків
За способом економічного групування в бухгалтерській звітності	з покупцями і замовниками
	з постачальниками і підрядниками
	з різними дебіторами і кредиторами
За формою	грошові (готівкові, безготівкові)
	негрошові (взаємозалік)
За категорією контрагентів	з фізичними особами
	з юридичними особами
	з державою

Джерело: [58]

Іншу класифікацію розрахунків як об'єкту обліку, аналізу та аудиту представлено в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Класифікація розрахунків як об'єкту обліку, аналізу та аудиту

Класифікаційна ознака	Вид
Залежно від учасників розрахункових відносин	– дебіторська; – кредиторська
За терміном погашення	– довгострокова; – короткострокова (поточна); – поточна частина довгострокової заборгованості
За національною ознакою	– заборгованість вітчизняних дебіторів та кредиторів; – заборгованість іноземних дебіторів та кредиторів
За ймовірністю погашення	– нормальна; – сумнівна; – безнадійна.
За строками платежу	– заборгованість, термін сплати якої не настав; – прострочена заборгованість; – відстрочена заборгованість
За забезпеченістю	– забезпечена (договір страхування, застава, гарантія, вексель); – незабезпечена

Джерело: [46, с. 53]

Різноманітність розрахункових операцій суб'єкта господарювання

зумовлює необхідність їх класифікувати за такими ознаками:

1. Залежно від спрямованості розрахунків:

– внутрішні;

– зовнішні.

2. Залежно від контрагента розрахунків:

– розрахунки з постачальниками і підрядниками;

– розрахунки з покупцями та замовниками;

– розрахунки з різними дебіторами та кредиторами;

– розрахунки з бюджетом та позабюджетними фондами;

– розрахунки за кредитами;

– розрахунки з персоналом (з оплати праці

та за іншими операціями);

– розрахунки з підзвітними особами;

– розрахунки з учасниками та засновниками;

– внутрішньогосподарські розрахунки.

3. Залежно від форми проведення розрахунків:

– готівкові;

– безготівкові.

4. Залежно від характеру операцій, за якими проводяться розрахунки:

– розрахунки за товарними операціями;

– розрахунки за нетоварними операціями [5, с. 243].

Серед усього різноманіття суб'єктів розрахункових відносин особливе місце за величиною, частотою і складністю боргових зобов'язань належить господарським суб'єктам, а саме організаціям, підприємствам, банкам, інвестиційним, страховим компаніям та іншим установам, які здійснюють підприємницьку діяльність [67, с. 998].

Зовнішнє середовище діяльності підприємств стає все більш складним: воно характеризується жорстким конкурентним тиском, швидкими темпами інноваційного розвитку і зростанням вимог споживачів. Доцільно констатувати, що зовнішнє середовище швидко змінюється і дану динаміку

стає все складніше враховувати [4].

Найбільш раціональним шляхом, який дозволить підприємству врахувати численні проблеми і виклики зовнішнього середовища, є організація співпраці на основі розбудови ефективного діалогу, довгострокової взаємодії між різними зацікавленими сторонами. Підприємство може залучити стратегічний ресурс – партнерські відносини, використання якого сприятиме пришвидшенню темпів розвитку, формуванню нових конкурентних переваг та посиленню внутрішнього і зовнішнього іміджу. Сьогоденний бізнес вимагає постійного підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та пошуку нових напрямів формування їхніх конкурентних переваг шляхом партнерства або співробітництва замість суперництва чи протистояння [4].

1.3. Обліково-аналітичні інструменти управління розрахунками

Підприємство здійснюючи свою фінансово-господарську діяльність розв'язує власні проблеми, не звертаючи увагу на виконання фінансових зобов'язань у вигляді платежів перед контрагентами. Така поведінка підприємств зумовлена відсутністю їхньої майнової відповідальності за невиконання договірних зобов'язань, дає їм змогу ухилятися від взаєморозрахунків із контрагентами в результаті чого ймовірним є ризик неповернення дебітором боргу. За таких обставин посилюється зростання щодо необхідності управління заборгованістю на сучасному етапі розвитку економіки України. Формування точної, правдивої, достовірної та релевантної інформації про обставини виникнення та стан заборгованості допоможе у прийнятті миттєвих раціональних управлінських рішень, знизить ймовірність уникнення складних і суперечливих ситуацій з контрагентами та не призведе до виникнення боргу [84].

Обліково-аналітичне забезпечення управління заборгованістю підприємства за своєю суттю є системою збору, формування облікової інформації та її обробки за допомогою економічного аналізу з подальшим

передаванням менеджменту підприємства для прийняття управлінських рішень з метою уникнення небажаних фінансових ризиків та приведення обсягів заборгованості до прийнятних рівнів, які не чинитимуть негативного впливу на фінансово-майновий стан та подальший розвиток підприємства [82].

За твердженням науковців, зобов'язання виникають через наявні (завдяки минулим операціям або подіям) борги підприємства чи щодо передачі певних активів або надання послуг іншому підприємству в майбутньому [5, с. 242].

В підтвердження цієї думки, приведемо трактування норм Цивільного кодексу України в якому визначено: зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку [80]. Факти виникнення зобов'язань та їх погашення (виконання) представляють собою розрахункові відносини.

Організація обліку, аналізу та на їх основі ефективного управління розрахунками з дебіторами і кредиторами має стратегічне значення для суб'єктів господарювання. Результати цього процесу впливають на фінансову стійкість, базу оподаткування підприємства, формування доходів та витрат і, як наслідок, на досягнення стратегічних цілей його розвитку в умовах ринку та забезпечення конкурентоспроможності, прибутковості господарської діяльності [38].

Актуальним питанням є перевірка правильності, своєчасності, достовірності інформації про фінансовий стан суб'єкта господарювання, дебіторської і кредиторської заборгованості та законності господарських операцій, у результаті яких вони виникають [38].

Облік і аналіз дебіторської і кредиторської заборгованості є одним із ключових завдань у вирішенні проблем, що мають місце в поточному

управлінні підприємством, у тому числі з позиції оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю. Сучасний етап економічного розвитку країни характеризується значним уповільненням платіжного обороту, що викликає збільшення сум дебіторської і кредиторської заборгованостей на підприємствах [38].

Виникнення дебіторської і кредиторської заборгованості є нормальною ознакою процесу господарської діяльності підприємства, і кожен господарюючий суб'єкт зацікавлений в оптимізації її обсягу. Скорочення дебіторської і кредиторської заборгованості є резервом зниження потреби підприємства в обігових коштах та прискорення швидкості їх обігу. Однак серед науковців відсутній єдиний підхід до класифікації дебіторської і кредиторської заборгованості за різними ознаками, а це унеможливорює застосування системного підходу до визнання, оцінки суми і структури цих заборгованостей [38].

Виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості є об'єктивним процесом. Її наявність, розміри і склад неоднозначно впливають на результати господарської діяльності підприємства, оскільки мають як позитивні, так і негативні риси (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Переваги та недоліки формування дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємств

Напрямок впливу	Дебіторська заборгованість	Кредиторська заборгованість
1	2	3
Позитивний вплив на діяльність підприємства	<ul style="list-style-type: none"> - стимулювання збільшення обсягів продажу; - встановлення стабільних і тривалих зв'язків із покупцями; - формування конкурентоспроможного асортименту товарів; - прискорення реалізації запасів і відповідне зниження витрат з їх утримання та інше 	<ul style="list-style-type: none"> - додаткове фінансування оборотних коштів і нарощування економічного потенціалу; - здобуття додаткового прибутку; - зниження витрат на залучення капіталу; - зниження ризику втрат від інфляції та інше
Негативний вплив на діяльність	<ul style="list-style-type: none"> - вилучення коштів з обороту; - виникнення витрат на управління 	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення розміру зобов'язань;

1	2	3
підприємства	дебіторською заборгованістю; - виникнення ризику неповернення, втрат від інфляції і зниження прибутку та інше	- виникнення втрат від недоотримання знижок на продукцію, товари, послуги, що купуються; - виникнення ризику втрати платоспроможності і фінансової стійкості та інше

Джерело: [79, с. 404]

Передусім менеджмент підприємства цікавитиме інформація щодо:

- величини, динаміки, складу і структури його заборгованості;
- якості заборгованості; причин, які зумовили виникнення та існування (непогашення) заборгованості;
- частоти виникнення та погашення заборгованості;
- впливу заборгованості на фінансовий стан підприємства;
- доцільності вкладання коштів у заборгованість підприємства тощо [77, с.162].

Розробляючи результативні науково-методичні підходи до управління дебіторською і кредиторською заборгованістю на підприємствах, в першу чергу, слід вирішити наступні завдання:

- 1) визначити економічну сутність теоретичних положень та економічної природи розрахунків;
- 2) здійснити огляд нормативно-правової бази, яка регламентує порядок обліку розрахунків;
- 3) дослідити методику формування облікової та аналітичної інформації в первинних бухгалтерських документах щодо дебіторської і кредиторської заборгованостей;
- 4) здійснити дослідження аналітичного і синтетичного обліку дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства;
- 5) класифікувати дебіторську і кредиторську заборгованість з метою підвищення ефективності управління ними;
- 6) вивчити методичні засади проведення аудиту розрахунків

підприємства;

7) визначити особливості проведення аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства;

8) обґрунтувати обліково-аналітичні інструменти підвищення ефективності управління дебіторською і кредиторською заборгованістю [38].

Для того, щоб ефективно управляти заборгованістю господарюючого суб'єкту слід систематично здійснювати її аналітичну оцінку та контроль за змінами, що відбуваються у сфері заборгованості [51, с. 148].

Основні характеристики процесу управління заборгованостями підприємства представлені в таблиці 1.7.

Таблиця 1.7

Основні характеристики процесу управління заборгованостями підприємства

Характеристики	Управління дебіторською та кредиторською заборгованостями
Об'єкт	Економічні відносини з контрагентами у процесі поточної діяльності із приводу надання та отримання відстрочок платежу за товарними і розрахунковими операціями
Суб'єкт	Фінансові менеджери
Основні (базові, стратегічні) цілі	Оптимізація прибутку (операційного) і розміру вільних коштів
Інструменти реалізації	Політика управління фінансовими (грошовими) потоками
Принципи	Системність, комплексність, ясність і прозорість відносин, маневреність, відповідальність, погодженість
Етапи	Залучення, формування, інкасація, рефінансування
Методи	Аналітичні, планування, бюджетування, синхронізації

Джерело: [79, с. 406]

Розрахунки ґрунтуються на економічній базі кругообороту коштів в процесі виробництва і є суспільним визнанням того, що вони виступають як система економічних відносин між підприємствами [38].

Відтак, об'єктами бухгалтерського обліку і економічного аналізу повинні бути окремі види дебіторської і кредиторської заборгованості. Особливо слід виділяти в обліку і аналізі зобов'язання перед постачальниками, не оплачені в строк, які свідчать про порушення

підприємством розрахункової (платіжної) дисципліни [38].

У сучасних умовах господарювання перед суб'єктами економічних відносин надзвичайно гострим постає питання ефективного управління господарською діяльністю та максимально ефективного використання наявних фінансових ресурсів. Дебіторська заборгованість, як відомо, являється складовою оборотного капіталу і представляє собою вимоги до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг. Збільшення дебіторської заборгованості означає вилучення коштів з обороту, що, у свою чергу, вимагає додаткового фінансування [38].

Перш ніж досліджувати дебіторську і кредиторську заборгованість, необхідно перевірити достовірність інформації за видами і за строками заборгованості. Для цього використовуються пряме підтвердження, вивчення контрактів, договорів [38].

Основні моменти, що зумовлюють необхідність одночасного, синхронного управління дебіторською та кредиторською заборгованостями підприємств:

1) у підприємств багато постачальників і багато покупців, як наслідок, дебіторська заборгованість займає провідне місце у складі оборотних активів, а кредиторська є практично основним джерелом позикового капіталу, тому їхнє співвідношення визначає ліквідність підприємства на певну дату й можливу платоспроможність;

2) єдиним джерелом коштів для погашення кредиторської заборгованості є надходження коштів від продажу (інкасації боргів покупців), у зв'язку із цим головне завдання управління заборгованостями полягає у встановленні таких договірних відносин із покупцями та постачальниками, за яких строки й розміри платежів підприємства залежать від надходження коштів від покупців (дебіторів);

3) швидкість руху обох видів заборгованості та їхнє співвідношення визначають величину вільних коштів, необхідних для господарської діяльності підприємств [79, с. 405].

З метою удосконалення дебіторської заборгованості в процесі ефективності управління необхідно здійснити наступні заходи:

1. Створювати резерв сумнівних боргів та виробити порядок його визначення в обліковій політиці підприємства. Важливим елементом є нарахування резерву сумнівних боргів та його безпосереднього використання з метою покриття безнадійних заборгованостей. Особливу увагу слід приділяти розподілу дебіторської заборгованості на короткострокову, довгострокову та поточну, оцінювати перспективи забезпечення таких заборгованостей з метою уникнення неплатоспроможності покупців і замовників.

2. Своєчасно здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості. Так, як значне перевищення фактичної дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стабільності підприємства і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування. Також доводиться впроваджувати в практику управління лімітування дебіторської заборгованості як у загальних обсягах, так і у розрахунку на одного дебітора і періодично переглядати граничні суми.

3. Систематично проводити інвентаризацію заборгованості, враховуючи її важливість і вплив на ліквідність підприємства. Таким чином, ефективно побудована система взаємовідносин з дебітором через механізм інвентаризації, не дасть втратити контроль над вчасністю та повнотою оплати рахунків, що потребує відповідної організації роботи зі створення організаційних засад здійснення інвентаризації дебіторської заборгованості [84].

Що стосується управління кредиторської заборгованістю, то в науковій літературі виокремлено наступні напрями:

1. Використання стратегічного плану розвитку підприємства з використанням аналізу витрат і вигоди для оцінки готовності систем і виявлення потенційних партнерів-постачальників. Там, де це можливо, доцільно використовувати електронні платежі для погашення заборгованості.

2 Інтеграція закупівельних, кредиторських та приймальних системи для підвищення ефективності та запобігання помилок.

3 Проведення аналізу першопричин проблем з кредиторською заборгованістю для виявлення зон поліпшення процесу.

4 Використання показників ефективності для моніторингу та звітності про якість і своєчасність інформації по кожному окремому постачальнику.

5 Визначення можливостей для обробки без рахунку-фактури, які дозволять підприємству платити при отриманні матеріалів або товарів за узгодженими цінами, а не при отриманні рахунку-фактури.

6 Аналіз різних процесів кредиторської заборгованості та їх стандартизація як одного загального процесу 7 Процес обробки кредиторської заборгованості повинен здійснюватися одним централізованим відділом і не розпоршуватись між відділами підприємства.

8 Використання функціональних можливостей систем для генерації платежів за рахунками-фактурами у встановлені терміни, засновані на встановлених політиках, які затримують оплату як допустимі.

9 Використання функціональних можливостей системи для автоматичного зіставлення рахунку-фактури постачальника з підтверджуючими документами.

10 Використання технології цифрової візуалізації, яка взаємодіє з існуючою комп'ютерною системою для індексації документів [11].

Таким чином, управління дебіторською та кредиторською заборгованістю передбачає:

1) обґрунтування можливості виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості;

2) визначення політики надання кредиту та інкасації для різних груп покупців (постачальниками) і видів продукції;

3) аналіз і ранжування покупців (постачальників) залежно від обсягів закупівель, історії кредитних відносин і запропонованих умов оплати;

4) контроль розрахунків із дебіторами (кредиторами) за відстрочену або

прострочену заборгованість та вивчення причин недотримання договірної дисципліни;

5) своєчасне визначення прийомів прискорення обігу оборотних активів і зменшення безнадійних боргів;

6) забезпечення умов продажів, що гарантують надходження грошових коштів;

7) прогноз надходжень грошових коштів від дебіторів на основі коефіцієнтів інкасації [79, с. 404].

За результатами проведеного дослідження дебіторської і кредиторської заборгованості науковці пропонують:

1) постійно здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості. Значне перевищення кредиторської заборгованості створює загрозу наявності великих боргів підприємства, його неплатоспроможності;

2) контролювати стан розрахунків за простроченими заборгованостями. В умовах інфляції будь-яка відстрочка платежу призводить до того, що підприємство реально одержує лише частину вартості виконаних робіт. Тому необхідно розширити систему авансових платежів;

3) своєчасно виявляти недопустимі види дебіторської і кредиторської заборгованості, до яких, в першу чергу, відносяться прострочена заборгованість постачальникам, прострочена заборгованість покупців понад три місяці, прострочена заборгованість з оплати праці і по платежах до бюджету, позабюджетних фондів [38].

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ З КОНТРАГЕНТАМИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

2.1. Організація облікового процесу розрахунків з контрагентами

Важливою складовою фінансово-економічної діяльності будь-якого підприємства є розрахунки з контрагентами, у т. ч. за товарними операціями. Вони нерозривно пов'язані з вхідними та вихідними грошовими потоками, які складають основу процесу забезпечення безперервної діяльності суб'єктів господарювання. Затягування строків отримання платежів та погашення зобов'язань приводить до сповільнення операційного циклу та зниження ділової активності підприємства. Ефективність управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємств значною мірою залежить від якості його інформаційного забезпечення, а основою інформаційного забезпечення виступають саме дані бухгалтерського обліку [46, с. 58].

Базовим підприємством магістерської роботи виступило селянське (фермерське) господарство «Лан» (СФГ «Лан»), яке знаходиться в смт Кирнасівка Тульчинського району Вінницької області.

Господарська діяльність СФГ «Лан» здійснюється відповідно до статуту.

Для досягнення статутної мети СФГ здійснює наступні види діяльності:

- виробництво та реалізація сільськогосподарської продукції тваринного та рослинного походження;
- переробка сільськогосподарської продукції (власної, придбаної. давальницької);
- реалізація продуктів, одержаних в результаті переробки сільськогосподарської продукції;
- надання громадянам та організаціям всіх видів послуг, пов'язаних з виробництвом, переробкою та реалізацією сільськогосподарської продукції;
- виконання будівельних та ремонтно-будівельних робіт для власних потреб та на замовлення громадян і організацій;

- виробництво і реалізація будівельних і оздоблювальних матеріалів;
- створення у своєму складі автотранспортних підрозділів, надання транспортних послуг організаціям і населенню;
- створення підсобних промислів;
- надання послуг і консультацій фізичним та юридичним особам в обробітку землі, вирощуванні сільськогосподарських культур;
- надання комунально-побутових послуг населенню, перевезення вантажів, пасажирів в Україні та за її межами;
- вирощування, переробка та реалізація лікарських рослин, виготовлення та реалізація лікарських препаратів;
- надання ветеринарних послуг.
- реклама, видавницька діяльність.
- операції з нерухомістю, розташованою в сільській місцевості.
- виготовлення та реалізація пива, вина та інших алкогольних напоїв.
- здійснення експортно-імпортних операцій та інших видів зовнішньоекономічної діяльності.
- відкриття фірмових торгівельних точок, здійснення гуртової та роздрібної торгівлі, закупівельної діяльності.
- інші види господарської (підприємницької) діяльності, не заборонені чинним законодавством України.
- для здійснення окремих видів діяльності СФГ отримує, у встановленому чинним законодавством порядку, спеціальні дозволи (ліцензії, сертифікати) [74].

За 2019-2021 рр СФГ «Лан» покращує свою виробничу господарську діяльність, про що свідчать дані таблиці 2.1.

СФГ «Лан» за період 2019-2021 років мало і збиток і прибуток. Так у 2019 році господарство мало збиток у сумі 544,2 тис. грн., у 2020 р. мало прибуток – 125,8 тис. грн. і в 2021 році – позитивний результат прибуток у сумі 587,7 тис. грн.

СФГ «Лан» є сільськогосподарським товаровиробником, який як

юридична особа займається виробництвом сільськогосподарської продукції на орендованих земельних ділянках сільськогосподарського призначення.

Таблиця 2.1

Динаміка фінансових результатів діяльності СФГ «Лан», тис. грн.

Показники	Звітний період (рік)			Відхилення 2021 р. / 2019 р. (+,-)
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3010,3	3525,4	4153,0	+1142,7
Інші операційні доходи			8,3	+8,3
Інші доходи	24,0	132,4	121,0	+97,0
Разом доходи	3034,3	3657,8	4282,3	+1248,0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2845,0	2799,4	2855,0	+10,0
Інші операційні витрати	474,0	430,0	601,8	+127,8
Інші витрати	258,5	302,6	237,8	-20,7
Разом витрати	3578,5	3532,0	3694,6	+116,1
Фінансовий результат до оподаткування	(544,2)	125,8	587,7	+1131,9
Чистий прибуток		125,8	587,7	+1131,9
Чистий збиток	(544,2)			

Джерело: за даними фінансової звітності СФГ «Лан»

За останні три роки площа орендованих сільськогосподарських угідь складає 289 га. СФГ «Лан» застосовує спрощену систему оподаткування і виступає платником єдиного податку 4 групи. Також виступає платником податку на додану вартість (ПДВ) та є податковим агентом по сплаті податку з доходів фізичних осіб (ПДФО), і відповідно є платником єдиного внеску (ЄСВ).

В бухгалтерському обліку СФГ «Лан», під розрахунками розуміють:

1) здійснення оплати іншим юридичним і фізичним особам отриманих від них товарів, робіт, послуг, праці й інших матеріальних і нематеріальних активів шляхом перерахування або видачі готівки, передачі товарів, виконання робіт або надання послуг, передачі права власності на акції, облігації або частини статутного капіталу та інших матеріальних і нематеріальних активів підприємства;

2) одержання від юридичних і фізичних осіб товарів, робіт, послуг,

результатів праці, акцій, облігацій або частини статутного капіталу й інших матеріальних і нематеріальних активів на правах покупця, засновника тощо;

3) одержання від юридичних і фізичних осіб коштів, товарів, робіт, послуг, акцій, облігацій або частини статутного капіталу та інших матеріальних і нематеріальних активів у порядку оплати переданих товарів, робіт, послуг й інших матеріальних і нематеріальних активів;

4) передача готової продукції, товарів, виконання робіт або надання послуг, передача права власності на акції, облігації або частину статутного капіталу та інших матеріальних і нематеріальних активів підприємства на правах постачальника (підрядчика) іншим юридичним і фізичним особам [46, с. 51].

З метою з'ясування стану розрахунків СФГ «Лан» проведемо оцінку складу, структури та динаміки активів та джерел їх формування (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Аналіз складу, структури та динаміки активів і зобов'язань

СФГ «Лан»

Показники	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення, 2021/2019 (+,-)	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Основні засоби	489,6	20	463,2	11,5	436,8	8	-52,8	-12
первісна вартість	573,2	23	573,2	14,2	573,2	11	-	-12
знос	83,6	3	110,0	2,7	136,4	3	+52,8	-
Запаси	1559,8	62	2188,8	54,3	3528,8	65	+1969,0	+3
Поточні біологічні активи	99,5	4					-99,5	-4
Дебіторська заборгованість за продукції, товари, роботи, послуги			1280,3	31,8	1280,3	24	+1280,3	+24
Інша поточна дебіторська заборгованість	347,5	14	95,0	2,4	95,0	2	-252,5	-12
Грошові кошти та їх еквіваленти					70,6	1	+70,6	+1
Баланс	2496,4	100	4027,3	100	5411,5	100	2915,1	X
Нерозподілений прибуток	89,8	4	215,6	5,4	803,3	15	+713,5	+11
Короткострокові кредити банків	1802,0	72	1360,9	33,8	631,7	12	-1170,3	-60

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	585,4	23	2431,6	60,4	3966,5	72	+3381,1	+49
Інші поточні зобов'язання	19,2	1	19,2	0,4	10,0	1	-9,2	-
Баланс	2496,4	100	4027,3	100	5411,5	100	+2915,1	X

Джерело: за даними фінансової звітності СФГ «Лан»

За звітний період у СФГ «Лан» збільшилася валюта балансу на 2915,1 тис. грн. Таке зростання пов'язано із зростанням вартості запасів і накопичення суми грошових коштів. Одночасно зросла сума кредиторської заборгованості перед постачальниками і підрядниками. Позитивним моментом можна зазначити зростання нерозподіленого прибутку на 713,5 тис. грн.

Сучасні економічні відносини вимагають розвитку ефективної організації облікового процесу на підприємстві. Досягнення позитивних результатів діяльності підприємства неможливо без раціональної організації облікового процесу, адже вона посідає один з найважливіших та відповідальніших етапів створення підприємства [47, с. 49].

Організація облікового процесу – це організація обліку на підприємстві, яка виконується за послідовними, пов'язаними один з одним етапами, які утворюють між собою єдину систему [47, с. 49].

Більшість науковців систему бухгалтерського обліку розглядає як сукупність підсистем фінансового й управлінського обліку. Останнім часом систему бухгалтерського обліку все частіше розширюють, включаючи додатково підсистему податкового обліку або податкових розрахунків [21, с. 168].

Виходячи з вищезазначеного, система бухгалтерського обліку як інформаційна система управління бізнес-процесами повинна забезпечити повноту відображення інформації щодо фінансово-господарської діяльності підприємства, релевантність та об'єктивність даних, погодженість та

співставність показників окремих підсистем бухгалтерського обліку, до яких доцільно віднести:

- підсистему фінансового обліку, що являє собою впорядковану сукупність правил і процедур збирання, вимірювання, відображення, обробки і подання інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства та складання фінансової звітності відповідно до вимог законодавчих актів та національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку;

- підсистему управлінського обліку як сукупність методів і процедур, які забезпечують збір, обробку та підготовку релевантної інформації для внутрішніх користувачів щодо раціонального використання ресурсів і протікання бізнес-процесів із метою стратегічного планування, ефективного контролю й прийняття рішень на різних рівнях управління підприємством;

- підсистему податкового обліку як сукупність законодавчо регульованих правил і процедур, що забезпечують збір, обробку та підготовку інформації щодо повноти і своєчасності нарахування й сплати податків та обов'язкових платежів із

метою контролю над станом податкової дисципліни підприємства і формування податкової звітності [21, с. 169].

Отже, фінансовий, управлінський і податковий облік базуються на тому самому масиві інформаційних даних, але подають їх різну інтерпретацію й утілення у різних видах звітної інформації [21, с. 169].

Організація обліку – це прерогатива засновника (керівника), ведення обліку – це виключно обов'язки бухгалтера. Він повинен дотримуватися при цьому застосування узгодженої із засновником методології та технології обліку фактів господарського життя для складання фінансової звітності за діючими стандартами обліку. Відповідальність при цьому покладається внутрішнім нормативним актом на бухгалтерську службу. Це може передбачатись в Положенні про бухгалтерську службу підприємства, Статуті, спеціальному наказі, контракті з головним бухгалтером тощо [14, с. 32].

Побудова та належне функціонування системи бухгалтерського обліку

на відповідному підприємстві передбачають гармонійне поєднання організаційних та методологічних аспектів його здійснення. Разом із тим якщо методологічні засади бухгалтерського обліку розробляються і затверджуються централізовано на законодавчому рівні, то організаційні елементи побудови облікового процесу впроваджуються кожним суб'єктом бізнесу самостійно. Водночас система бухгалтерського обліку повинна забезпечувати достатню якість інформації за мінімальних затрат, пов'язаних зі збиранням і обробкою даних, а також максимальну ефективність праці облікового персоналу. Інструментом реалізації цього є належним чином сформована облікова політика підприємства. Облікова політика визначається як сукупність принципів, методів та процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності. Можемо дійти висновку, що на законодавчому рівні облікова політика тісно пов'язана з підсистемою фінансового обліку, яка формує та узагальнює інформацію для складання фінансової звітності. Отже, облікову політику можна трактувати як внутрішній регламент, на якому базується ведення фінансового обліку [21, с. 169].

Як і в основі будь-якої системи, так і в основі системи бухгалтерського обліку, лежать її найважливіші підвалини, на яких вона будується – це принципи. У літературі з обліку виділяють різні принципи, одні з яких стосуються організації обліку, інші – ведення бухгалтерського обліку. Всі вони направлені на досягнення єдиної мети – забезпечення оперативною, достовірною та перевіреною інформацією внутрішніх і зовнішніх користувачів [14, с. 32].

В умовах ускладнення господарських процесів та можливості вибору обліковими працівниками різних способів визнання та методів оцінки об'єктів обліку ідентифікуються проблеми появи побічних ефектів при використанні облікової інформації в цілях управління, що свідчить про зниження релевантності облікових даних при прийнятті управлінських рішень [43, с. 100].

Інформаційне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень – це базовий елемент на всіх етапах процесу прийняття управлінських рішень, що виражається в ідентифікації та наданні різноманітних кількісних та якісних показників інформації про внутрішнє та зовнішнє середовище функціонування підприємства відповідно до потреб суб'єкта управління [43, с. 103].

В основі інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень стоїть облікова інформація. Під обліковою інформацією слід розуміти дані про господарські операції та об'єкти, що отримуються на всіх стадіях облікового процесу в ході їх ідентифікації та обробки [43, с. 103].

Структура облікової інформації в управлінні суб'єктом господарювання наведена на рис. 2.1.

Для управлінського персоналу облікова інформація з первинних документів є цінною в цілях здійснення контролю. Проте, дана інформація характеризує одиничні об'єкти, явища та процеси в господарській діяльності і не відображає всієї сукупності однотипних господарських операцій відносно певного об'єкта чи процесу в рамках визначеного проміжку часу [43, с. 104].

Систематизація облікової інформації в розрізі об'єктів чи процесів відбувається за допомогою бухгалтерських рахунків та бухгалтерських проведень. За допомогою даних носіїв облікової інформації здійснюється відображення взаємозв'язків між об'єктами, деталізація облікової інформації про об'єкти в розрізі функціональних ознак [43, с. 104].

В цілях управління дана інформація є корисною виходячи з можливості отримання даних про зміни функціонування певного об'єкта активів, пасивів, доходів, витрат та фінансових результатів. Слід відмітити, що інформація з рахунків бухгалтерського обліку перебуває в загальному масиві даних системи бухгалтерського обліку, тобто вона не ідентифікована відносно інформаційних запитів управлінського персоналу. Крім цього, в переважній більшості

випадків, дана інформація має тільки вартісне вираження [43, с. 104].

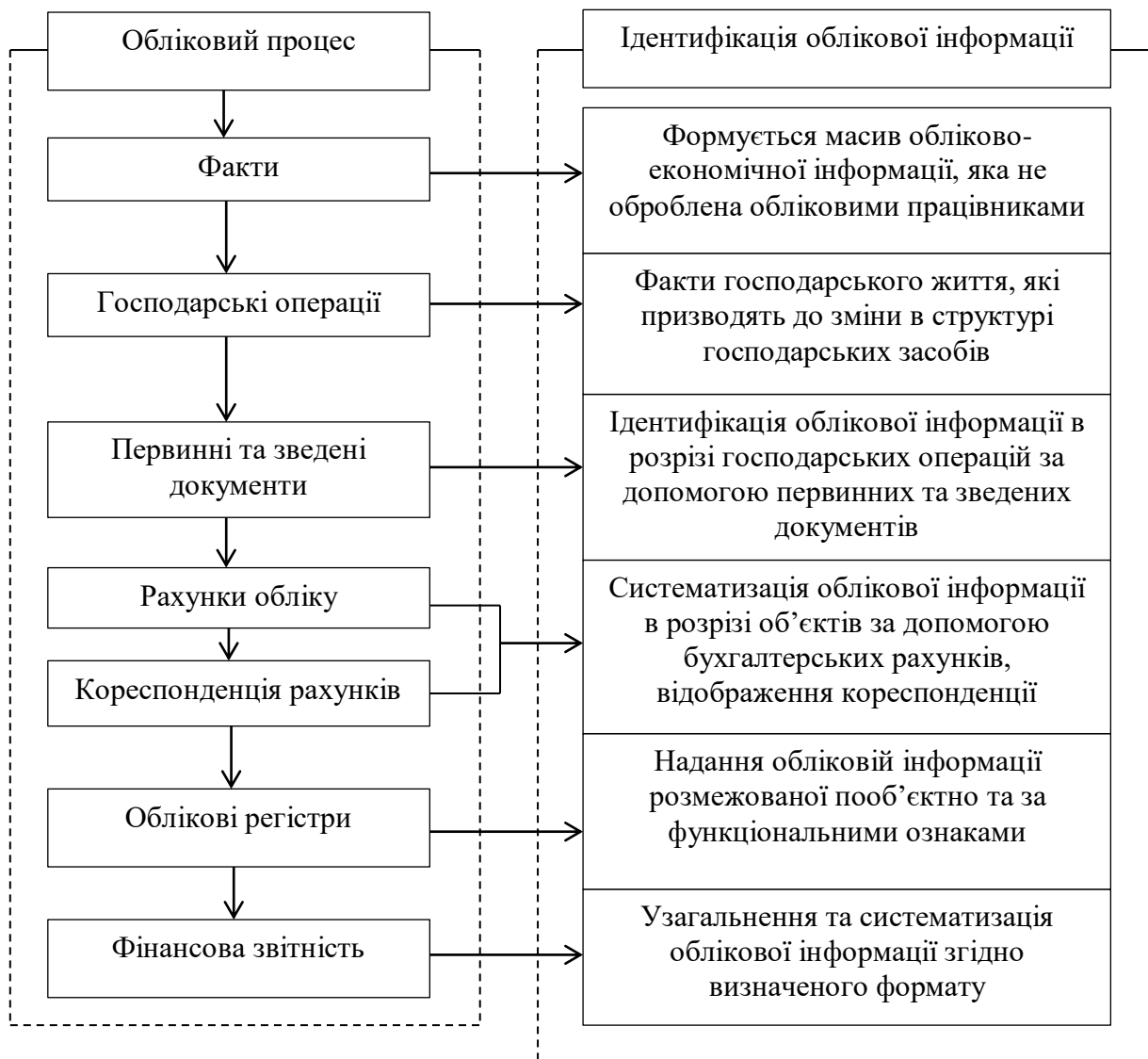

Рис. 2.1. Облікова інформація в управлінні суб'єктом господарювання

Джерело: [43, с. 104]

Для управління найбільш релевантною є інформація з облікових регістрів. Облікова інформація в регістрах систематизується та узагальнюється пооб'єктно та за функціональними ознаками. За потреби, в умовах застосування комп'ютерних технологій, облікові регістри можуть систематизувати та узагальнювати облікові дані не тільки у вартісному вираженні, але й в натуральному [43, с. 104].

Саме дані облікових регістрів можуть стати основою у побудові різноманітних форм управлінської бухгалтерської звітності, зміст показників

яких відповідає інформаційним запитам управлінського персоналу [43, с. 104].

Облікова інформація про об'єкти господарських засобів, джерел їх утворення та про господарські процеси є головним об'єктом облікового процесу. Підсумком здійснення якого є складання звітності суб'єкта господарювання [43, с. 104].

Облікова інформація, незважаючи на якому етапі облікового процесу вона формується, при прийнятті управлінських рішень повинна бути релевантною. Релевантна інформація – це інформація, яка необхідна для вирішення управлінського завдання. Відповідно, нерелевантна (іррелевантна) інформація – непотрібна, стороння або ж похідна інформація. Поділ між цими поняттями є досить умовним: наприклад, в ході вирішення управлінського завдання іррелевантна облікова інформація в даний момент, може в подальшому стати релевантною [43, с. 105].

В науковій літературі виділяють ряд передумов раціональної організації обліку на підприємстві (рис. 2.2).

Через проведення раціональної організації робіт можна досягти удосконалення та раціоналізацію обробки інформації, розподілу робіт між персоналом бухгалтерії, науково організувати працю. Тому під організацією бухгалтерського обліку нерідко розуміють сукупність дій зі створення цілісної системи бухгалтерського обліку, функціонування якої спрямоване на забезпечення інформаційних потреб користувачів облікової інформації, включаючи вибір форм організації та формування матеріального й інформаційного забезпечення облікового процесу [14, с. 33].

Кожне підприємство для раціональної організації облікового процесу має виконувати коло завдань враховуючи особливості діяльності підприємства для того, щоб забезпечити своєчасне, достовірне та безперервне відображення господарських операцій, які відбуваються на підприємстві [47, с. 50].

Розрахунки з контрагентами є важливою складовою процесу управління господарською діяльністю будь-якого підприємства.

Основними завданнями організації обліку розрахунків з контрагентами є:

- формування повної, точної, достовірної інформації про стан розрахунків з контрагентами;
- забезпечення інформацією, яка необхідна користувачам бухгалтерської звітності;
- контроль за станом розрахунків, виконання договірних зобов'язань та здійснення своєчасних і правильних розрахунків з контрагентами [15, с. 59].

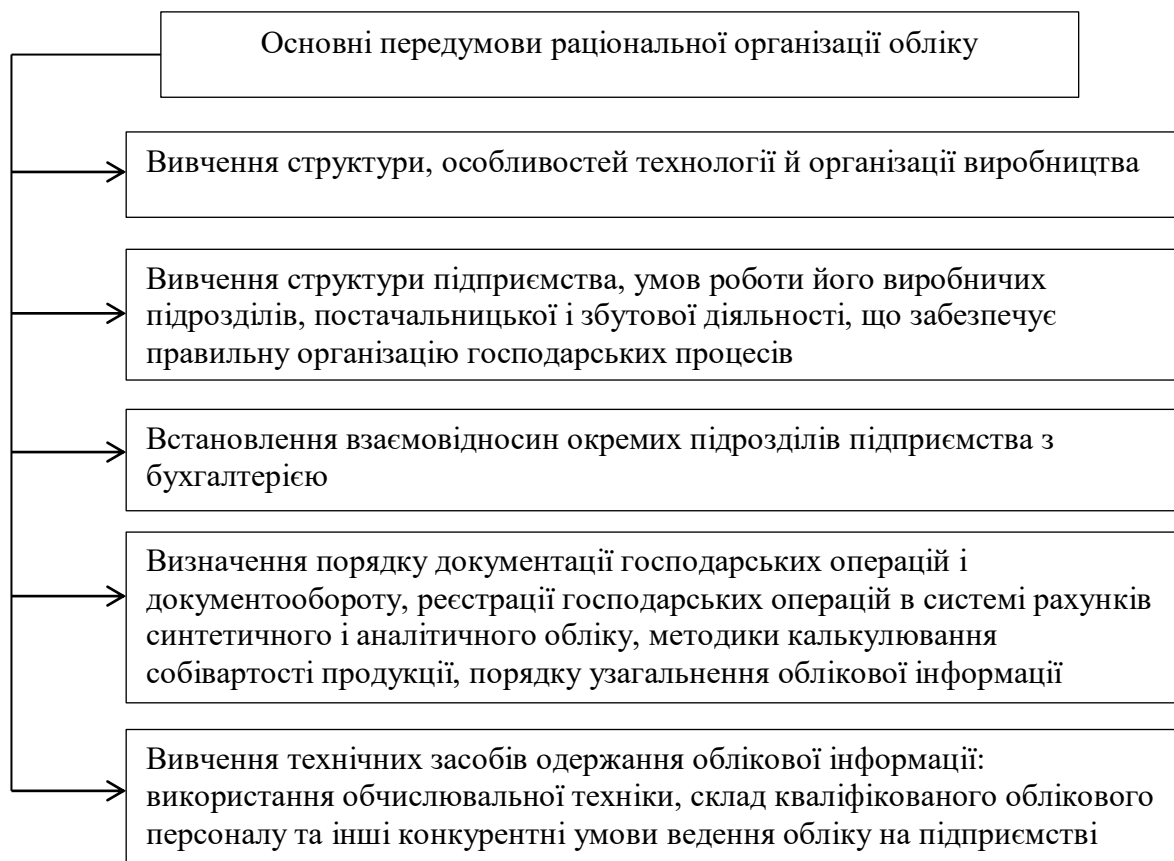

Рис. 2.2. Основні передумови раціональної організації обліку

Джерело: [14, с. 33]

Основними об'єктами обліку розрахунків з контрагентами є:

- операції за розрахунками з контрагентами;
- товарно-матеріальні цінності, що надходять від постачальників;
- виконані роботи та надані послуги;
- кошти, сплачені за зобов'язаннями;
- заборгованість за розрахунками з контрагентами [15, с. 61].

Разом з тим варто відзначити, що розрахунки між контрагентами, передбачають виникнення зобов'язань по сплаті податків. Об'єктами оподаткування і об'єктами, пов'язаними з оподаткуванням є майно та дії, у зв'язку з якими у платника податків виникають обов'язки щодо сплати податків та зборів. Такі об'єкти за кожним видом податку та збору визнаються згідно з відповідним розділом Податкового кодексу України [72].

Господарські операції відображаються в бухгалтерському обліку методом їх суцільного і безперервного документування. Записи в облікових регістрах щодо обліку розрахунків контрагентами проводять на підставі первинних документів, створених відповідно до вимог Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку.

Документальне підтвердження суми заборгованості представимо згрупованим в розрізі бухгалтерських рахунків (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Суми заборгованості в розрізі бухгалтерських рахунків

Рахунок	Документи, що підтверджують заборгованість
36 «Розрахунки з покупцями і замовниками»	Договори з постачальниками, підрядниками, покупцями, замовниками, договори оренди, посередницькі договори, первинні облікові документи (товарні накладні, акти), виписки банку і т.п.
37 «Розрахунки з різними дебіторами»	
61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»	
62 «Короткострокові векселі видані»	Договори позики, кредиту, виписки банку, бухгалтерські довідки і т.п.
63 «Розрахунки з постачальниками і підрядними»	
64 «Розрахунки за податками та платежами»	Податкові декларації і розрахунки, виписки банку
65 «Розрахунки по соціальному страхуванню і забезпеченню»	Розрахунки по страхових внесках, виписки банку
66 «Розрахунки за виплатами працівників»	Розрахунково-платіжні та платіжні відомості, прибуткові і видаткові касові ордери, авансові звіти, лікарняні листи, записки-розрахунки про надання відпустки, накази керівника (на виплату премії, матеріальної допомоги, про притягнення працівника до мат відповідальності і т.п.), угоди про компенсації за використання особистого майна, виписки банку і т.п.
67 «Розрахунки з учасниками»	
68 «Розрахунки з іншими кредиторами»	

Джерело: [19, с. 78]

Розрахункові взаємовідносини між клієнтами виникають у процесі господарської діяльності підприємства, і цим відносинам, як правило, повинне передувати укладання договорів надання послуг. Договір являє собою комерційний документ, згідно з яким оформлено торгівельну угоду. У ньому міститься письмова угода сторін про зобов'язання продавця передати та зобов'язання покупця прийняти послугу і сплатити за нього певну грошову суму. Особлива увага в договорах приділяється обов'язкам сторін, умовам перевезення вантажу, порядку взаєморозрахунків, відповідальності сторін, форс-мажорним обставинам та строку дії договору, оскільки ці умови договору є істотними і необхідні у разі вирішення спору у претензійно – позовному порядку.

Тобто, лише на підставі всієї об'єктивної та неупередженої інформації з різних джерел її надходження можна запропонувати обґрунтовані ефективні управлінські рішення з подальшого контролю, планування та управління поточною кредиторською заборгованістю [8].

Ефективність процесу управління дебіторською та кредиторською заборгованостями варто розглядати як ситуацію, при якій їхній розмір, склад і співвідношення забезпечують оптимізацію розмірів прибутку й/або вільних коштів, з урахуванням пріоритетів базових цілей розвитку підприємства. Якщо ліквідність балансу підприємства визначається складом активів і їхнім співвідношенням з пасивами, то ліквідність заборгованості визначається, головним чином, швидкістю і строками її оборотності. Такі показники оцінки відносять до групи показників, що характеризують ефективність використання, а отже, й управління даними об'єктами. Розглядаючи ефективність процесу управління заборгованостями як ситуацію, за якої їхній розмір, склад і співвідношення забезпечують оптимізацію розмірів [39, с. 47].

2.2. Облік та оподаткування операцій з покупцями та замовниками

Відвантажуючи виготовлену продукцію (товари, роботи, послуги), підприємства, як правило, не отримують оплати одразу, тобто відбувається

кредитування покупця. Протягом періоду від моменту відвантаження продукції до моменту надходження платежу засоби підприємства знаходяться у вигляді дебіторської заборгованості. Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги відповідно до НП(С)БО 10 зараховується на баланс (визнається в обліку) одночасно з визнанням доходу. Таким чином, для визнання поточної дебіторської заборгованості за продукцію необхідно, щоб виконувалися такі критерії визнання доходу (п. 8): покупцеві передано ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив); підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією (товарами, іншими активами); суму доходу (виручку) можна достовірно визначити; є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигід підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можна достовірно визначити [6, с. 74].

Враховуючи відсутність єдиного підходу до визначення сутності поняття «дебіторська заборгованість», доцільно навести її тлумачення (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Трактування поняття «дебіторська заборгованість» різними науковими діячами

№з/п	Автор	Тлумачення поняття «дебіторська заборгованість»	Ключові слова
1	2	3	4
1	Матицина Н.О.	Розмір неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання перед підприємством після настання встановленого договором строку.	Неспроможність виконати грошові зобов'язання перед підприємством
2	Білик М.Д.	Матеріальні ресурси, не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена у підприємства	Матеріальні ресурси, не оплачені контрагентами
3	Гуня В.О.	Один із найважливіших складників кредитної діяльності підприємства, один з елементів для розрахунку показників її результативності	Найважливіший складник кредитної діяльності
4	Іванов Є.О.	Боргові права покупців	Боргові права покупців

1	2	3	4
5	Білик І.	Фінансовий актив, який є контрактивним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства визнається як актив, коли підприємство стає стороною контракту і внаслідок цього має юридичне право отримувати грошові кошти	Фінансовий актив
6	Хохлов М.П., Корнієнко О.С.	Сума коштів, які нараховуються підприємству від покупців за товари або послуги, продані в кредит.	Грошові кошти

Джерело: [79, с. 403]

У СФГ «Лан» дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначена її сума [52].

Класифікацію дебіторської заборгованості відповідно до НП(С)БО 10 подано на рис. 2.3.

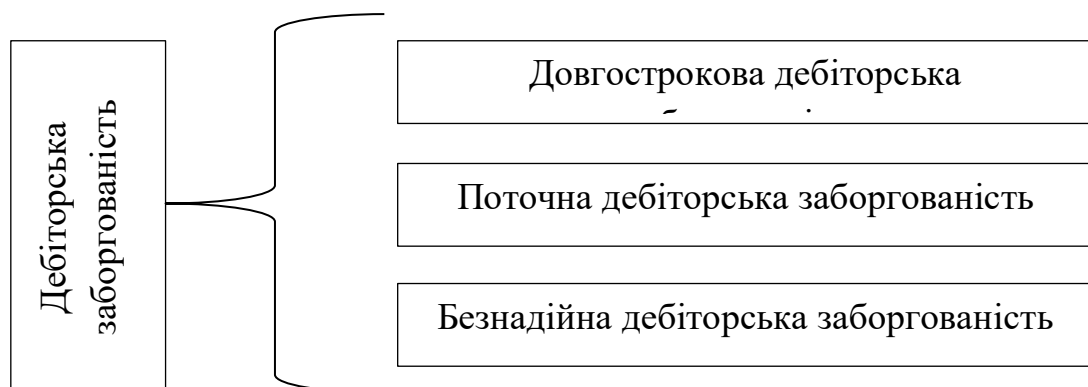

Рис. 2.3. Класифікація дебіторської заборгованості відповідно до НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»

Джерело: сформовано за [52]

Довгострокова дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу [52].

Поточна дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості,

яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу [52].

Безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позивної давності [52].

Дебіторську заборгованість відображають у фінансовій звітності в складі активів підприємства, тому що вона є складовою всього майна підприємства та належить йому, проте знаходиться у власності інших господарюючих суб'єктів та в майбутньому така заборгованість має бути погашена дебіторами грошовими коштами або постачанням товарів згідно термінів визначених укладеними договорами [52].

Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації і оцінюється за первісною вартістю, яка дорівнює справедливій вартості (контрактній вартості) [52].

Поточна оцінка дебіторської заборгованості здійснюється за чистою реалізаційною вартістю, яка визначається як різниця між первісною вартістю та резервом сумнівних боргів. Резерв визначається на основі платоспроможності окремих дебіторів або на основі класифікації дебіторської заборгованості [52].

Довгострокову дебіторську заборгованість, на яку нараховують проценти, відображають в балансі за її теперішньою вартістю, яка визначається як дисконтована сума майбутніх платежів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка, як очікується, буде необхідна для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства [52].

Довгострокову дебіторську заборгованість оцінюють за дисконтованою вартістю майбутніх платежів, які очікуються для погашення, цієї заборгованості [52].

Дебіторську заборгованість відображають у фінансовій звітності в складі активів підприємства, тому що вона є складовою всього майна підприємства

та належить йому, проте знаходиться у власності інших господарюючих суб'єктів та в майбутньому така заборгованість має бути погашена дебіторами грошовими коштами або постачанням товарів згідно термінів визначених укладеними договорами [48].

У СФГ «Лан» до дебіторської заборгованості контрагентів відноситься заборгованість покупців за товари, роботи і послуги, а також інша дебіторська заборгованість в частині розрахунків за виданими авансами.

Для обліку дебіторської заборгованості покупців і замовників використовується активний рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Призначення та структура рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками»

Джерело: [29, с. 87]

По відношенню до балансу рахунок є активним: за дебетом рахунку відображається продажна вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг (у тому числі на виконання бартерних контрактів), яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджетів та позабюджетних фондів і включені до вартості реалізації; за кредитом – сума платежів, які надійшли на рахунки підприємства в банківських установах, в касу та інші види розрахунків [28].

Рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» має чотири субрахунки:

- 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» – для обліку розрахунків з покупцями і замовниками, що знаходяться на митній території України;

- 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» – для обліку розрахунків з іноземними покупцями і замовниками з експортних операцій. На ньому ведеться облік сум, аналогічних тим, що обліковуються на субрахунку 361;

- 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ» – для обліку операцій з учасниками промислово-фінансових груп.

- 364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням» – відображаються розрахунки за гарантійним забезпеченням, пов'язаним зі здійсненням операцій з деривативами [28].

СФГ «Лан» використовує тільки субрахунок 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями».

Для обліку розрахунків за авансами виданими постачальникам СФГ «Лан» використовує рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами» субрахунок 371 «Розрахунки за виданими авансами».

По кредиту субрахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами» і дебету рахунка 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками» відображається сума заліку за одержані від постачальників товарно-матеріальні цінності або прийняті від підрядника повністю виконані роботи [28].

Авансові платежі оформляються платіжними дорученнями, в яких

робиться посилання на відповідний нормативний акт або договір.

Варто зауважити, що СФГ «Лан» є платником ПДВ. Тому усі операції, які підлягають оподаткуванню ПДВ відображаються з використанням рахунку 64 «Розрахунки за податками і платежами», а саме субрахунку 641 «Розрахунки за податками» аналітичного рахунку ПДВ та субрахунку 643 «Податкове зобов'язання».

До даних рахунків СФГ «Лан» може відкривати аналітичні рахунки другого і третього порядку (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Характеристика субрахунків та аналітичних рахунків
для обліку розрахунків з ПДВ при розрахунках з покупцями**

Рахунок, субрахунок, аналітичний рахунок	Характеристика
Розрахунки з ПДВ	
641/1 або 641/5 «Розрахунки з ПДВ»	призначено для ведення обліку податку на додану вартість
641/2 «Розрахунки з ПДВ в системі електронного адміністрування ПДВ»	для відображення суми ПДВ, перерахованої до бюджету Казначейством
641/3 «Розрахунки з ПДВ за операціями з бюджетного дотування»	для аналітичного обліку зобов'язань і податкового кредиту з ПДВ за «дотаційними» операціями, в сфері сільського господарства
Податковий кредит	
644 «Податковий кредит»	для обліку суми ПДВ, на яку підприємство набуло право зменшити податкове зобов'язання
644/1 «Податковий кредит з ПДВ підтверджений»	для обліку податкового кредиту в разі перерахування передоплати за товари, роботи, послуги та отриманні податкової накладної від контрагента, зареєстрованої в ЄРПН
644/2 «Податковий кредит з ПДВ непідтверджений»	для облік сум вхідного ПДВ на підставі первинних документів, які не підтверджені податковими накладними зареєстрованими в ЄРПН, або у випадку блокування чи неотримання податкових накладних

Джерело: сформовано за [63]

В структурі активів СФГ «Лан» розрахунки з контрагентами, якими виступають покупці і постачальники, займають вагому частку.

Узагальнення облікового забезпечення розрахунків з покупцями і замовниками узагальнено на рис. 2.5.

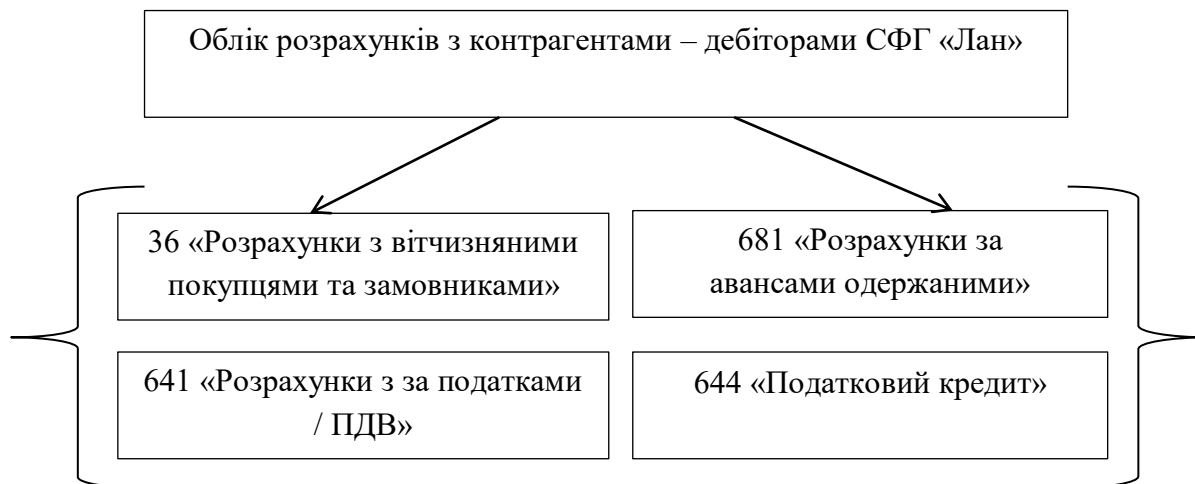

Рис. 2.5. Рахунки з обліку розрахунків з контрагентами – дебіторами
Джерело: сформовано за даними обліку СФГ «Лан»

Розглянемо порядок відображення в бухгалтерському обліку операцій, пов'язаних з проведенням розрахунків між підприємствами (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Облік та оподаткування операцій з реалізації продукції та розрахунків з контрагентами - дебіторами

№ з/п	Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків		
		Дебет	Кредит	Сума, грн.
Перша подія – відвантаження продукції				
1	Відображено дохід (виручку) від реалізації продукції покупцеві	361	701	18000
2	Нараховані податкові зобов'язання з ПДВ	701	641	3000
3	Списана собівартість реалізованої продукції	901	27	9000
4	Віднесена на фінансовий результат виручка від реалізації продукції	701	791	15000
5	Списана на фінансовий результат собівартість реалізованої продукції	791	901	9000
6	Надійшла сума виручки на поточний рахунок підприємства	311	361	18000
Перша подія – передоплата постачальнику				
1	Здійснена передоплата постачальнику за насіння	371	311	18000
2	Нараховані податковий кредит з ПДВ	641	644	3000
3	Отримано насіння	27	631	15000
4	Відображено сума ПДВ	644	631	3000
5	Відображено взаємозалік заборгованостей	631	371	18000

Джерело: сформовано за даними обліку СФГ «Лан»

Підтвердження змісту господарських операцій СФГ «Лан» забезпечене формуванням типових форм первинних документів (рис. 2.6).

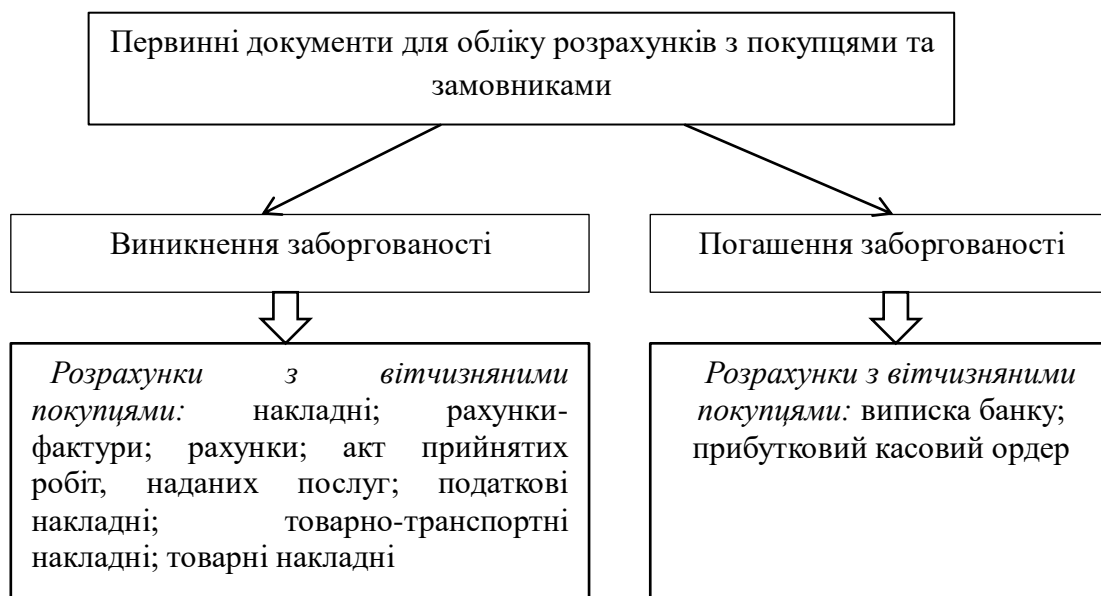

Рис. 2.6. Документальне оформлення операцій за розрахунками з покупцями та замовниками

Джерело: сформовано за даними обліку СФГ «Лан»

Порядок і форми розрахунків між СФГ «Лан» та покупцями визначається у господарських договорах.

У СФГ «Лан» ведеться журнально-ордерна форма обліку з частковою автоматизацією розрахунків. Так, для синтетичного обліку використовується Журнал-ордер №6 с.-г. в автоматизованій формі. Записи в Журнал-ордер №6 с.г. з кредиту рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» здійснюють на підставі Відомості № 6.6 с.-г. Аналітичного обліку по рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками».

У Відомості за кожним із покупців показуються залишки на початок і кінець місяця і обороти за дебетом і кредитом за звітний період. Заповнюється відомість на підставі реєстрів № 6.1 с.г., №6.2 с.г., первинних документів та аркушів розшифровок. Інформація по субрахунку 681 узагальнюється у журналі-ордері 3 Г с.-г.

2.3. Облік та оподаткування операцій з постачальниками та підрядниками

Підприємства під час здійснення своєї господарської діяльності вступають у різні розрахункові відносини. Зобов'язання за розрахунками з різними контрагентами, завдяки яким відбувається діяльність багатьох суб'єктів господарювання, є взаємними розрахунками підприємств за товарно-матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги. Розрахунки є переважними, адже саме від безперервності та контрольованості організації цих розрахунків залежать ліквідність і платоспроможність підприємства та його фінансовий стан загалом [75, с. 159].

Діюча практика показує, що зобов'язання можуть виникнути за укладеними договорами (договірні зобов'язання: односторонні – одна сторона бере на себе обов'язок перед іншою стороною вчинити певні дії або утриматися від них, а інша сторона наділяється лише правом вимоги без виникнення зустрічного обов'язку щодо першої; двосторонні – правами та обов'язками наділені обидві сторони договору) або нормативними документами [81].

П(С)БО 11 «Зобов'язання» визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності, відповідно до якого зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення [53].

З метою бухгалтерського обліку зобов'язання поділяються на чотири групи (рис. 2.7).

Відповідно до НП(С)БО 11 «Зобов'язання»:

- поточні зобов'язання – це зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу;

- довгострокові зобов'язання – всі зобов'язання, які не є поточними;

- непередбачені зобов'язання – це:

а) зобов'язання, що можуть виникнути внаслідок минулих подій та існування яких буде підтверджено лише тоді, коли відбудеться або не відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю;

б) теперішні зобов'язання, що виникають внаслідок минулих подій, але не визнаються, оскільки малоймовірно, що для врегулювання зобов'язання потрібно буде використати ресурси, які втілюють у собі економічні вигоди, або оскільки суму зобов'язання не можна достовірно визначити. Непередбачені зобов'язання відображаються на позабалансових рахунках підприємства за обліковою оцінкою.

- доходи майбутніх періодів – це такі доходи, які виникли у даний час, але відносяться до майбутніх періодів [53].

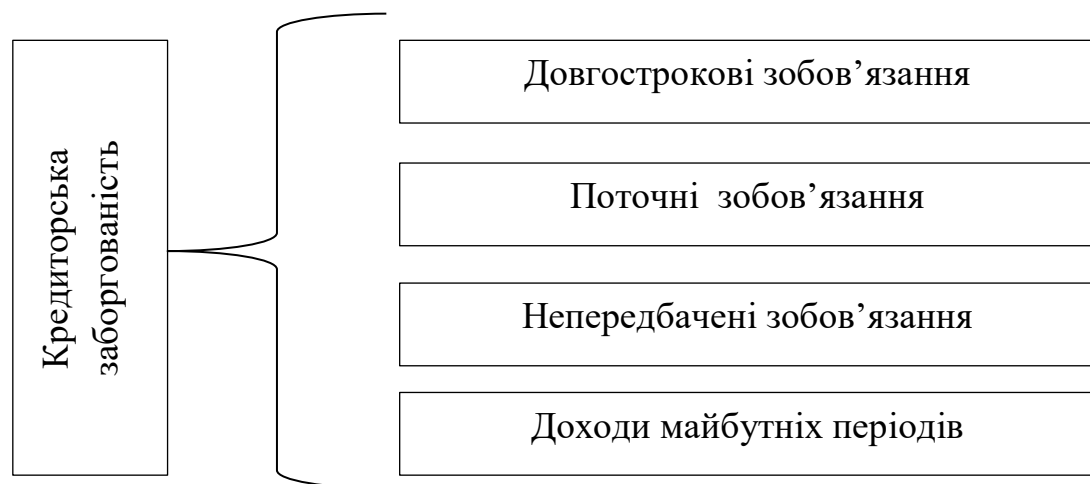

Рис. 2.7. Класифікація зобов'язань

Джерело: сформовано за [53]

Для того, щоб визначити заборгованість перед постачальниками та підрядниками, відповідно до національних та міжнародних стандартів повинні виконуватися дві головні вимоги:

– є ймовірність зменшення економічних вигод внаслідок погашення заборгованості;

– оцінка заборгованості може бути достовірно визначена [75, с. 159].

Довгострокові зобов'язання відображаються в балансі за їх теперішньою

вартістю. Визначення теперішньої вартості залежить від умов та виду зобов'язання.

Поточні зобов'язання відображаються в балансі за сумою погашення.

Непередбачені зобов'язання відображаються на позабалансових рахунках підприємства за обліковою оцінкою.

У бухгалтерському обліку як інформаційній системі управління суб'єктом господарювання зобов'язання виникають не в момент укладення договору, а після здійснення однією із сторін передбачених у договорі дій (або бездіяльності), унаслідок яких виникає дебіторська заборгованість однієї сторони перед іншою – зобов'язання погасити цю заборгованість, яка називається кредиторською [81].

У результаті проведеного дослідження навчальної літератури та наукових праць виявлено, що між фахівцями у галузях бухгалтерського обліку, фінансів та економіки немає однозначності щодо визначення сутності поняття «кредиторська заборгованість» (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Трактування поняття «кредиторська заборгованість» різними науковими діячами

№з/п	Автор	Тлумачення поняття «кредиторська заборгованість»	Ключові слова
1	2	3	4
1	Цал-Цалко Ю.С.	Залучення активів у господарську діяльність підприємства за рахунок тимчасово безоплатного одержання майна інших суб'єктів господарювання.	Залучення активів
2	Крамаренко Г.О. та Чорна О.Є.	Наслідок невчасного виконання підприємством своїх платіжних зобов'язань за розрахунками за продукцію, роботи, послуги; з оплати праці; за розрахунками з бюджетом; з іншими кредиторами тощо	Невчасне виконання підприємством своїх платіжних зобов'язань
3	Борисов А.Б.	Грошові кошти, які тимчасово підпорядковані підприємству, фірмі, що підлягають поверненню юридичній або фізичній особі, у яких вони позичені і яким вони не виплачені.	Позичені грошові кошти

1	2	3	4
4	Партин Г.О. та Загородній А.Г.	Заборгованість підприємства іншим юридичним і фізичним особам, що виникла в результаті здійснених раніше дій (подій), оцінена в гривнях, щодо якої у підприємства існують зобов'язання її погашення в певний строк	Заборгованість підприємства, щодо якої у підприємства існують зобов'язання її погашення в певний строк
5	Ткаченко Н.М.	Тимчасово залучені суб'єктом у власне користування грошові кошти, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі	Тимчасово залучені грошові кошти
6	Хохлов М.П., Корнієнко О.С.	позичені підприємством в інших юридичних і фізичних осіб грошові кошти, оцінені в гривнях, щодо яких у підприємства існують зобов'язання погашення у певний строк	Грошові кошти

Джерело: [79, с. 404]

Контрагентами СФГ «Лан» у розрахунках за зобов'язаннями виступають банківські установи, державні органи, постачальники та працівники підприємства.

Ключова роль бухгалтерського обліку розрахунків належить постачальникам та підрядникам.

Взаємовідносини підприємств із постачальниками та підрядниками виникають після укладення договору на отримання від них товарно-матеріальних цінностей або виконання робіт і послуг (договори купівлі та продажу, підряду тощо), порядок укладання яких регламентується Цивільним кодексом України. За необхідності до договорів додаються кошториси, календарні плани виконання робіт. У договорі обумовлюються вид матеріальних цінностей, що поставляються, комерційні умови постачання, кількісні, якісні та вартісні показники постачання матеріальних цінностей (виконуваних робіт, послуг), терміни відвантаження ТМЦ, види виконуваних робіт та строки їх виконання, порядок розрахунків, відповідальність і термін дії договорів, зазначаються реквізити постачальника й покупця з підписами та відбитками печаток обох сторін за їх наявності [7, с. 141].

Розрахунки з постачальниками та підрядниками також тягнуть за собою

розрахунки з бюджетом за податковими та іншими зобов'язаннями, що вимагає особливої уважності в обліку [83, с. 27].

У СФГ «Лан» для обліку кредиторської заборгованості з контрагентами використовуються наступні рахунків [61]:

- 60 «Короткострокові позики»;
- 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»;
- 64 «Розрахунки за податками і платежами»;
- 65 «Розрахунки за страхування»;
- 66 «Розрахунки за виплатами працівникам».

СФГ «Лан» здійснює розрахунки з вітчизняними контрагентами.

На рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» ведеться облік розрахунків з постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконанні роботи і надані послуги. На цьому рахунку учасник промислово-фінансової групи веде облік розрахунків за одержані від учасників ПФГ товарно-матеріальні цінності (роботи, послуги) [28].

Одночасно, при отриманні авансових платежів від покупців використовується субрахунок 681 «Розрахунки за авансами одержаними» рахунку 68 «Розрахунки за іншими операціями». За кредитом відображається – виникнення кредиторської заборгованості покупця, а за дебетом – сума в порядку взаємозаліку з субрахунком 361 [28].

На рахунку 60 «Короткострокові позики» ведеться облік розрахунків у національній та іноземній валютах за кредитами банків, термін повернення яких не перевищує дванадцяти місяців з дати балансу, та за позиками, термін погашення яких минув [28].

На рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» ведеться облік розрахунків з постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконанні роботи і надані послуги. На цьому рахунку учасник промислово-фінансової групи веде облік розрахунків за одержані від учасників ПФГ товарно-матеріальні цінності (роботи, послуги)

[28].

Рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами» призначено для узагальнення інформації про розрахунки підприємства за усіма видами платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства, та за фінансовими санкціями, що справляються в дохід бюджету. На цьому рахунку також узагальнюється інформація про інші розрахунки з бюджетом, зокрема за субсидіями, дотаціями та іншими асигнуваннями [28].

До даного рахунку СФГ «Лан» може відкривати аналітичні рахунки другого і третього порядку (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

**Характеристика субрахунків та аналітичних рахунків
для обліку розрахунків з ПДВ при розрахунках з покупцями**

Рахунок, субрахунок, аналітичний рахунок	Характеристика
Розрахунки з ПДВ	
641/1 або 641/5 «Розрахунки з ПДВ»	призначено для ведення обліку податку на додану вартість
641/2 «Розрахунки з ПДВ в системі електронного адміністрування ПДВ»	для відображення суми ПДВ, перерахованої до бюджету Казначейством
641/3 «Розрахунки з ПДВ за операціями з бюджетного дотування»	для аналітичного обліку зобов'язань і податкового кредиту з ПДВ за «дотаційними» операціями, в сфері сільського господарства
Податкове зобов'язання	
643 «Податкові зобов'язання»	для обліку суми ПДВ, визначену, виходячи із суми одержаних авансів (попередньої оплати) за готову продукцію, товари, інші матеріальні цінності та нематеріальні активи, роботи, послуги, що підлягають відвантаженню (виконанню)
643/1 «Податкове зобов'язання з ПДВ підтверджене»	використовується для обліку за оподатковуваними операціями, пов'язаними з передоплатою у разі реєстрації податкової накладної у ЄРПН
643/2 «Податкове зобов'язання з ПДВ непідтверджене»	використовується для обліку за оподатковуваними операціями, пов'язаними з передоплатою в момент виникнення зобов'язання за первинними документами або у разі блокування податкової накладної
643/3 «Податкове зобов'язання, що підлягає коригуванню»	для відображення нарахування податкових зобов'язань на вартість придбання товарів, робіт, послуг, необоротних активів, які будуть використовуватися в операціях, що не оподатковуються ПДВ, або в негосподарській діяльності

Джерело: [63]

На рахунку 65 «Розрахунки за страхування» ведеться облік розрахунків за відрахуванням на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, за індивідуальним страхуванням персоналу підприємства, страхуванням майна та за іншими розрахунками за страхуванням [28].

На рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» ведеться узагальнення інформації про розрахунки за виплатами працівникам, які належать як до облікового, так і до необлікового складу підприємства, - з оплати праці (за всіма видами заробітної плати, премій, допомог тощо), за не одержані в установленій строк з каси підприємства суми з виплат працівникам, за іншими поточними виплатами [28].

Узагальнення облікового забезпечення розрахунків з покупцями і замовниками узагальнено на рис. 2.8.

Рис. 2.8. Рахунки з обліку розрахунків з контрагентами – кредиторами
Джерело: сформовано за даними обліку СФГ «Лан»

Узагальнено методику обліку розрахунків з контрагентами – кредиторами СФГ «Лан» (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Облік та оподаткування операцій з постачання продукції та розрахунків з за кредиторською заборгованістю

№ з/п	Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків		
		Дебет	Кредит	Сума, грн.
Перша подія – отримання продукції				
1	Оприбутковано паливо-мастильні матеріали від постачальника	203	631	8000
2	Відображено сума ПДВ	641	631	1600
3	Перераховано грошові кошти постачальнику	631	311	9600
Перша подія – отримання передоплати				
1	Отримана від покупця попередня оплата за продукцію	311	681	
2	Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ	643	641	
3	Відвантажено продукцію покупцеві (визнання доходу)	361	701	
4	Зменшено дохід на суму податкових зобов'язань з ПДВ	701	643	
5	Списана собівартість реалізованої продукції	901	27	
6	Проведено взаємозалік заборгованості	681	361	
7	Віднесена на фінансовий результат виручка від реалізації зерна пшениці	701	791	
8	Списана на фінансовий результат собівартість зерна пшениці	791	901	
Розрахунки за короткостроковим кредитом				
1	Отримано у банку зараховано короткостроковий кредит	311	601	615000
2	Нараховані банку відсотки за отриманим кредитом	951	684	9840
3	Списано нараховані відсотки за кредит у повному розмірі на зменшення доходу від фінансових операцій	791	951	9840
4	Повернено підприємством кредит банку	601	311	615000
Розрахунки з працівниками				
1	Нарахована заробітна плата	231	661	11000
2	Нарахована суму допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю за перших 5 днів	949	661	800
3	Нараховано єдиний соціальний внесок	92 231 92 949	651	6160 12100 2200 176
4	Утримано податок з доходів фізичних осіб	661	641	12744
5	Утримано військовий збір	661	642	1062

Джерело: сформовано за даними обліку СФГ «Лан»

Підтвердження змісту господарських операцій СФГ «Лан» забезпечене формуванням типових форм первинних документів (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Первинні документи по розрахунках з контрагентами - кредиторами

Шифр та назва рахунка (субрахунку)	Джерела (фактографічна інформація)
Первинні документи	
60 «Короткострокові позики»	Банківський договір, платіжне доручення, розрахунок кредитних платежів
631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	Договори купівлі-продажу, накладна, рахунок-фактура, рахунок, акт прийнятих робіт, послуг, податкові накладні, товарно-транспортні накладні), товарні накладні, виписки банку
681 «Розрахунки за авансами одержаними»	Платіжне доручення, виписка банку
64 «Розрахунки за податками і платежами»	Податкова накладна, розрахунково-платіжна відомість
65 «Розрахунки за страхуванням»	Розрахунково-платіжна відомість
66 «Розрахунки за виплатами працівникам»	Табель обліку робочого часу, подорожньому листі вантажного автомобіля, обліковий лист тракториста-машиніста, обліковий лист праці та виконаних робіт, платіжна відомість

Джерело: сформовано за даними обліку СФГ «Лан»

Узагальнення даних обліку по рахунку 63 відображається у журналі ордері №3 В с.-г. та Реєстрі операцій за розрахунками з постачальниками та підрядниками (3.3. с.-г.).

Для синтетичного обліку розрахунків з оплати праці у використовується Журнал-ордер № 5Б с.-г., який відкривається на місяць. В Журналі-ордері №5 Б с.-г. відображаються нарахована заробітна плата та пов'язані з нею суми відрахувань на соціальні заходи. Крім того в Журналі-ордері №5 Б с.-г. виділено окремий розділ для відображення дебетових оборотів за рахунками 47, 65, 66. Підставою для відображення дебетових оборотів є Розрахунково-платіжні відомості або Книга обліку розрахунків з оплати праці.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ З КОНТРАГЕНТАМИ

3.1. Перспективи розвитку обліку та оподаткування розрахунків з контрагентами в діловому партнерстві підприємств

Облік являє собою інформаційну карту, що відображає усі процеси, які відбулися під час ведення діяльності підприємством за визначений період часу. За допомогою організованої на макрорівні системи обліку формуються, узагальнюються та передаються інформаційні потоки, які сприяють прийняттю ефективних управлінських рішень, а також надають можливість забезпечувати обернений інформаційний зв'язок, упроваджуючи запобіжні засоби контролю та досліджуючи економічні наслідки раніше прийнятих рішень. Отже, виходячи з вищезазначеного, доходимо висновку, що продуктом системи бухгалтерського обліку є інформація. Відповідно, потенційні споживачі такого продукту визначають його релевантний зміст, а запроваджені організаційно-методичні аспекти обліку сприятимуть формуванню такого змісту інформації, яка б максимально задовольняла наявні потреби [21, с. 168].

Проведені дослідження підтверджують, що основним завданням обліку є систематизація та впорядкування вхідної і вихідної інформації відповідно до потреб її потенційних користувачів. Тому бухгалтерський облік як складна система потребує забезпечення ефективного механізму оптимізації та раціонального функціонування [21, с. 168].

Через нестабільну ситуацію в країні сьогодні більшість українських підприємств перебувають на межі фінансової кризи. Однією з найсуттєвіших проблем є криза взаємонеplateжів, яка пов'язана з великою сумою заборгованості, що існує між українськими підприємствами. У нестабільних ринкових умовах дуже важко забезпечити високий рівень збуту продукції і її вчасну оплату покупцями. Кризовий стан економіки змушує підприємства

надавати свою продукцію з умовою відстрочки оплати. Несплата призводить до виникнення дебіторської заборгованості, ефективного ведення обліку, внутрішнього контролю та управління якою стає одним з першочергових завдань підприємства [70, с. 40].

Облік розрахунків є однією з найважливіших та найбільш досліджуваних ділянок бухгалтерської роботи, оскільки на цьому етапі формується основна частина доходів та грошових надходжень підприємства, а також відбуваються розрахунки за куплені товари і послуги. Проте на сьогодні існує низка проблем стосовно цього питання.

Скорочення дебіторської заборгованості оцінюється позитивно, якщо це відбувається за рахунок скорочення періоду її погашення. Якщо ж дебіторська заборгованість зменшується у зв'язку зі зменшенням відвантаження продукції, то це свідчить про зниження ділової активності підприємства [35, с. 155]

Ефективність діяльності підприємства безпосередньо забезпечується наявністю вільних обігових коштів, які в свою чергу підтримують поточну діяльність. Наявна на підприємстві дебіторська заборгованість спричинює зменшення обсягу обігових коштів, тому її зменшення сприяє підвищенню платоспроможності. За таких умов актуальним постає питання аналізу дебіторської заборгованості, її своєчасного погашення та запобігання виникненню безнадійної заборгованості. Такий аналіз є підґрунтям для прийняття ефективних рішень [35, с. 155].

Нарощування кредиторської заборгованості підриває фінансову стійкість підприємства, негативно впливає на імідж підприємства-боржника, знижує його кредитоспроможність і інвестиційну привабливість. Негативні наслідки поглиблення проблем з кредиторською заборгованістю, насамперед, пов'язані із ризиком зростання простроченої кредиторської заборгованості, що обумовлює можливість накладення на підприємство штрафів, створення іміджу ненадійного партнера, розірвання партнерських відносин [11].

Підприємства зобов'язані своєчасно розраховуватися за своїми

зобов'язаннями. За несвоєчасні розрахунки вони мають сплачувати штрафи і неустойки. Однак практика свідчить, що можливість уникнути майнової відповідальності за невиконання власних договірних зобов'язань дає їм змогу ухилятися від взаєморозрахунків із партнерами. Несвоєчасність платежів викликає фінансові ускладнення у підприємств-кредиторів, негативно впливає на їхню господарську діяльність, а в підсумку й на економіку країни загалом [37, с. 182].

Серед проблемних питань обліку дебіторської заборгованості науковці виокремлюють наступні недоліки:

1. Недостатня розробленість методичних підходів до класифікації та оцінки дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги.

2. Неможливість отримання інформації про дебіторську заборгованість у обсязі й вигляді, достатньому для виконання аналізу розрахунків підприємства з покупцями.

3. Непристосованість та неефективність методів обрахунку резерву сумнівних боргів відповідно до П(С)БО 10.

4. Недостатня розробленість плану рахунків бухгалтерського обліку та інструкції щодо його застосування з обліку розрахунків покупців та замовників.

5. Погано налагоджена система внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на підприємствах.

6. Нерозвиненість форм рефінансування для ефективного управління дебіторською заборгованістю [70, с. 42].

Що стосується обліку дебіторської заборгованості, то серед недоліків існуючої системи обліку та аналізу визначають такі:

1) структура дебіторської заборгованості, що представлена у нормативних документах, не передбачає її деталізації та співвідношення різних видів дебіторської заборгованості;

2) бухгалтерський облік дебіторської заборгованості не враховує специфіки даного активу, що зумовлює наявність різних ознак його

класифікації і велику кількість методів оцінювання;

3) облікові реєстри, що рекомендовані для використання, не передбачають накопичення інформації про розрахунки з дебіторами різного рівня деталізації і узагальнення, що заважає отриманню достатньої інформації для проведення аналізу розрахунків з дебіторами;

4) необхідність змін у будові реєстрів аналітичного та синтетичного обліку дебіторської заборгованості. Оскільки сьогодні облік дебіторської та кредиторської заборгованостей ведеться в одному реєстрі – журналі 3, а це зовсім різні об'єкти бухгалтерського обліку, які лише частково пов'язані між собою, відповідно і обліковувати їх потрібно в різних реєстрах;

5) практично недослідженим питанням є оплата дебіторської заборгованості. Проблема оплати дебіторської заборгованості, визначення допустимого рівня засобів, які вилучаються на дебіторську заборгованість, розробка оптимальної політики управління нею є достатньо серйозною і потребує глибокого вивчення;

6) невирішені проблеми відображення в обліку довгострокової дебіторської заборгованості, оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги;

7) застосування в умовах України традиційної за кордоном методики аналізу дебіторської заборгованості не завжди доцільно через відсутність необхідного обсягу вірогідної і доступної інформації щодо розрахунків з дебіторами. Використання вітчизняних методик не дає змоги однозначно оцінити стан дебіторської заборгованості, а також ступінь її впливу на фінансово-господарський стан підприємства;

8) недостатнє вивчення обліку сумнівних боргів, зокрема резерву на їх покриття з метою зближення бухгалтерського та податкового обліку [20, с. 16].

Також проблемними є питання, які стосуються:

– суперечливого характеру нормативно-правових документів з обліку дебіторської заборгованості;

- нечіткого розмежування видів дебіторської заборгованості;
- непристосованості методів визначення величини резерву сумнівних боргів в обліку, які визначені П(с)БО 10;
- невмілого застосування системи внутрішнього контролю обліку дебіторської заборгованості, що спричиняє проблему обґрунтованості дебіторської заборгованості загалом та по окремих видах;
- відсутності наукових і практичних розробок можливих форм бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, що забезпечило б надання якісної бухгалтерської інформації про розрахунки з дебіторами різним користувачам – недосконала політика управління дебіторською заборгованістю, адже саме політика управління дебіторською заборгованістю, яка представляє собою частину загальної політики управління оборотними активами і маркетингової політики підприємства, спрямованої на розширення обсягів реалізації продукції, визначає ефективність роботи підприємства [12, с. 500].

На підставі даних з економічної літератури можна стверджувати, що основними проблемами в обліку розрахунків із покупцями і замовниками досі залишаються: невизначеність обліку простроченої і безнадійної заборгованості та її рефінансування, криза неплатежів, аналіз заборгованості та автоматизація бухгалтерського обліку взаєморозрахунків із покупцями і замовниками підприємств та багато інших [71, с. 1002].

Незважаючи на велику кількість можливих недоліків в обліку кредиторської заборгованості, можливо виділити наступні проблеми:

- використання журнально-ордерної форми бухгалтерського обліку замість автоматизованої, що ускладнює процес обробки інформації та збільшує вірогідність помилок;
- неузгоджена обробка даних бухгалтерського обліку з'являється за відсутності єдиної системи, яка регулює кредиторську заборгованість;
- недоотримання коштів за умови втрати рахунків у зв'язку із неефективним документообігом;

– неефективна система контролю розрахунків з кредиторами за відстрочену або прострочену заборгованість, що є суттєвою причиною недотримання договірної дисципліни [40].

Серед основних проблем бухгалтерського обліку дебіторської та кредиторської заборгованостей в Україні варто виокремити:

– проблеми, пов'язані із визначенням класифікаційних ознак заборгованості на підприємствах;

– проблеми, пов'язані із оцінкою дебіторської та кредиторської заборгованості;

– проблеми, пов'язані із співвідношенням між дебіторською та кредиторською заборгованостями. Оскільки суттєве перевищення обсягу дебіторської заборгованості над кредиторською може загрожувати стабільній діяльності підприємства та вимагає залучення додаткового фінансування;

– проблеми, пов'язані із оплатою дебіторської заборгованості, що є формою реструктуризації активів, що зводиться до переведення дебіторської заборгованості в ліквідні форми активів. До головних форм оплати дебіторської заборгованості (рефінансування) належать облік векселів, форфейтинг і факторинг. При цьому в Україні такі форми оплати форфейтинг, не стали поширеними в ході провадження діяльності підприємствами, в той час як використання таких форм розрахунків прискорило би трансформацію дебіторської заборгованості в грошові активи.

– проблеми, пов'язані із створенням резерву сумнівних боргів, що зумовлено непристосованістю методичних засад визначення такого резерву до облікової системи на підприємстві. Через це доволі часто можна спостерігати недостовірність даних в процесі відображення резерву сумнівних боргів в балансі підприємств [85].

Узагальнивши матеріали наукових досліджень представимо систематизацію основних характеристик процесу управління заборгованістю підприємств (табл. 3.1).

У свою чергу, основними прийомами управління дебіторською та

кредиторською заборгованістю є аналіз замовлень, оформлення розрахунків і встановлення характеру дебіторської та кредиторської заборгованості; аналіз заборгованості за видами продукції для визначення невігідних із позиції інкасації товарів; оцінка реальної вартості наявної дебіторської та кредиторської заборгованості; зменшення дебіторської заборгованості на суму безнадійних боргів; контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості; визначення конкретних розмірів знижок за дострокової оплати; оцінка можливості факторингу – продажу дебіторської заборгованості [9, с. 226]

Таблиця 3.1

Основні характеристики процесу управління заборгованостями підприємства

Характеристики	Управління дебіторською та кредиторською заборгованостями
Об'єкт	Економічні відносини з контрагентами у процесі поточної діяльності із приводу надання та отримання відстрочок платежу за товарними і розрахунковими операціями
Суб'єкт	Фінансові менеджери
Основні (базові, стратегічні) цілі	Оптимізація прибутку (операційного) і розміру вільних коштів
Інструменти реалізації	Політика управління фінансовими (грошовими) потоками
Принципи	Системність, комплексність, ясність і прозорість відносин, маневреність, відповідальність, погодженість
Етапи	Залучення, формування, інкасація, рефінансування
Методи	Аналітичні, планування, бюджетування, синхронізації

Джерело: [9, с. 226]

Важливою ділянкою роботи для бухгалтера є управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, яке передбачає:

- обґрунтування можливості виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- оптимальне визначення політики надання кредиту для різних груп постачальників і видів продукції;
- обов'язковий контроль розрахунків із дебіторами та кредиторами за відстрочену або прострочену заборгованість та вивчення причин

недотримання договірної дисципліни;

- співставлення дебіторської і кредиторської заборгованості, оскільки значне перевищення фактів дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стабільності підприємства;

- розробка заходів щодо пошуку можливостей збільшення кількості покупців і замовників підприємства з тим, щоб зменшити масштаб ризику несплати боргів і, відповідно, створити інформаційну базу, що дасть змогу контролювати потенційних дебіторів, оцінити їх фінансовий стан на платоспроможність, ринкову репутацію тощо.

- своєчасне визначення прийомів прискорення обігу оборотних активів і зменшення безнадійних боргів;

- забезпечення умов продажів, що гарантують надходження грошових коштів;

- прогноз надходжень грошових коштів від кредиторів.

- систематичне проведення інвентаризації заборгованості, що дасть змогу перевірити достовірність дебіторської заборгованості, відображеної в обліку підприємства [85].

Вивчення літературних джерел свідчить про пропозиції науковців щодо комплексного управління боргами підприємства із застосуванням відповідних прийомів (табл.3.2).

З вище викладеного матеріалу слідує висновок про необхідність розроблення деяких заходів щодо удосконалення обліку розрахунків з контрагентами.

За твердженнями науковців, найважливішим із погляду управління є розподіл заборгованості підприємства за термінами погашення. Поділ заборгованості на довготермінову та поточну необхідний для оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємства. Крім того, групують поточну заборгованість за термінами її виникнення, найчастіше виділяючи такі «вікові групи»: до 30 днів, від 31 до 90 днів; від 91 до 180 днів і більше півроку. Таке групування необхідне як для фінансового планування, так і для

контролю, зокрема для своєчасного виявлення протермінованої, сумнівної та безнадійної заборгованості [37, с. 182].

Таблиця 3.2

Алгоритм комплексного управління боргами підприємства

Основні етапи управління	Основні прийоми управління
Обґрунтування ймовірності виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості	Аналіз замовлень, спостереження за фінансовим станом дебіторів і кредиторів, оцінка їх відношення до виконання договірних зобов'язань в минулому; Аналіз динаміки, структури та оборотності заборгованості
Аналіз і ранжирування покупців (постачальників) за ступенем ризику виникнення сумнівної та безнадійної заборгованості	Розробка шкали для встановлення рейтингу покупців (постачальників) залежно від обсягів закупівель, історії кредитних відносин і запропонованих умов оплати
Розробка кредитної політики та її диверсифікація для різних груп покупців і видів продукції	Вибір типу кредитної політики (агресивний, консервативний, помірний) з урахуванням рейтингу дебіторів
Забезпечення умов продажів, що гарантують надходження грошових коштів	Адаптація документообороту до кредитної політики підприємства, грамотне оформлення договірних взаємовідносин з урахуванням відповідних штрафних санкцій за порушення умов оплати (постачання) продукції
Контроль розрахунків із дебіторами (кредиторами)	Контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості; оцінка реальної вартості наявної заборгованості; виявлення відстроченої, сумнівної або простроченої заборгованості та встановлення причин недотримання договірної дисципліни
Оптимізація дебіторської та кредиторської заборгованості	Здійснення прогнозування надходжень грошових коштів від дебіторів на основі коефіцієнтів інкасації, забезпечення збалансованості дебіторської та кредиторської заборгованості за обсягами та синхронізація їх у часі
Застосування заходів щодо прискорення оборотності заборгованості і зменшення безнадійних боргів	Застосування системи гнучких знижок за термінову оплату продукції та штрафних санкцій за її прострочення, використання сучасних методів рефінансування заборгованості; розподіл відповідальності за формування кредиторської заборгованості та створення механізму мотивації і стимулювання її зниження

Джерело: [26, с. 41]

Враховуючи напрацювання науковців, пропонуємо СФГ «Лан» здійснювати класифікацію поточної заборгованості задля раціональної організації її обліку та проведення аналітичної оцінки стану розрахунків з контрагентами (табл. 3.3).

Використовуючи результати аналізу, управлінський персонал має

вживати дієвих заходів щодо покриття заборгованості, терміни непогашення якої є найдовшими, а розмір – найбільшим [24, с. 829].

Таблиця 3.3

Пропозиції щодо класифікації заборгованості СФГ «Лан»

Терміни погашення	Заборгованість
До 1 місяця	Поточна заборгованість
Від 1 місяця до 3 місяців	
Від 3 місяців до 6 місяців	
Від 6 місяців до 9 місяців	
Від 9 місяців до 12 місяців	
Більше 12 місяців	Довгострокова заборгованість

Джерело: сформовано автором

Під час розгляду кожного виду розрахунків з'ясовують:

- причини утворення такої заборгованості;
- реальність її одержання (наявність листів, актів звірки, розрахунків, де дебітори визнають свою заборгованість);
- дотримання строків позовної давності;
- заходи, вжиття яких відбувалось до її погашення [24, с. 829].

Відповідно в системі рахунків бухгалтерського обліку дебіторської та кредиторської заборгованостей доцільно виділити аналітичний розріз, що характеризуватиме стан заборгованості: «Нормальна заборгованість»; «Прострочена сумнівна заборгованість»; «Безнадійна заборгованість» (рис. 3.1).

Відповідно: нормальна заборгованістю це та, що буде погашена відповідно до умов договору, та стосовно якої немає жодних сумнівів щодо її погашення; прострочена сумнівна – та, щодо якої існує невпевненість у її погашенні; безнадійна – заборгованість, стосовно якої існує впевненість у її неповерненні, або строк позовної давності якої минув.

Застосування аналітичних рахунків дає змогу керівництву підприємства більш прицільно аналізувати існуючу заборгованість та планувати її погашення відповідно до фінансових можливостей підприємства.

Рис. 3.1. Аналітичний облік розрахунків з контрагентами за ймовірністю погашення

Джерело: сформовано автором

Сформоване на основі запропонованих новацій з організації та ведення аналітичного обліку дебіторської та кредиторської заборгованості інформаційне забезпечення дає змогу синхронізувати надходження грошових коштів (погашення дебіторської заборгованості) та їх витрачання (погашення кредиторської заборгованості) у контексті забезпечення прийняттого рівня платоспроможності суб'єкта господарювання [66, с. 108].

Для усунення фактів виникнення простроченої заборгованості та ефективного контролю за своєчасним її погашенням пропонуємо управлінському персоналу удосконалити аналітичний облік розрахунків з контрагентами, а саме формувати «Відомість розрахунків з контрагентами» (табл. 3.4).

Розроблений аналітичний документ доцільно вести протягом року, після чого він закривається та передається до архіву, де строк його збереження становить три роки.

Результатом такого аналізу є з'ясування зменшення чи збільшення дебіторської заборгованості; зменшення чи збільшення кредиторської заборгованості.

Відомість розрахунків з контрагентами

Терміни погашення	Контрагент (назва)	Дебіторська заборгованість ДЗ, сума, грн.	Кредиторська заборгованість КЗ, сума, грн.	Інформація про стан прострочення, місяці	Перевищення заборгованості (+ ДЗ над КЗ; - КЗ над ДЗ)
Поточна заборгованість					
До 30 днів	...				
	Разом				
Від 31 дня до 90 днів	...				
	Разом				
Від 91 дня до 180 днів	...				
	Разом				
Від 181 дня до 270 днів	...				
	Разом				
Від 270 днів до 365 днів	...				
	Разом				
Довгострокова заборгованість					
Понад 1 рік					

Джерело: пропозиції автора

Зменшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може бути через погіршення стосунків з клієнтами, а саме – через зменшення кількості покупців продукції. Збільшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може бути наслідком неплатоспроможності покупців. У процесі господарської діяльності частіше кредиторська заборгованість перевищує дебіторську. Отже, аналізуючи стан дебіторської та кредиторської заборгованості, необхідно вивчити причини виникнення кожного виду заборгованості, враховуючи особливості діяльності підприємства та різні ситуації на підприємстві [42, с. 98].

3.2. Облікова політика в частині розрахунків з контрагентами

Бухгалтерський облік виконує інформаційну, контрольну, оціночну та

аналітичну функції в управлінні підприємством. Найважливішою із зазначених вважається контрольна функція, яка надає можливість здійснювати за даними бухгалтерського обліку перевірку прийнятих управлінських рішень господарського характеру, їх виконання. Одним із основних напрямів забезпечення контрольної функції обліку є формування облікової політики підприємства та чітке її дотримання суб'єктами господарювання [36].

Організацію обліку, аналізу й аудиту розрахунків за дебіторською та кредиторською заборгованістю на підприємстві необхідно починати з процедури підготовки облікової політики, яка становить базу для аналізу та аудиту. Для вдосконалення ефективної організації такої системи розрахунків на підприємстві слід розробити чітку структуру всіх розрахунків, пов'язаних із ними [71, с. 1002].

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [69].

Головна мета облікової політики підприємства – формування методичної складової інформаційного забезпечення фінансового обліку для складання та подання фінансової звітності для зовнішніх користувачів. Саме методична складова більшою мірою визначає величину показників фінансової звітності за статтями. Одночасно, завдання облікової політики не обмежуються межами фінансового обліку для складання фінансової звітності. Кожному підприємству властиві особливості, тому при формуванні облікової політики необхідно врахувати характеристики його діяльності, потреби внутрішніх користувачів для прийняття управлінських рішень [59].

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 16.07.1999 № 996- XIV, підприємство має право самостійного визначення цілої низки питань, які є складниками облікової політики

підприємства, адже визначають організацію та методику облікового процесу.

Підприємство самостійно:

- виділяє на окремий баланс філії, представництва тощо, які зобов'язані вести бухгалтерський облік;

- вибирає форму бухгалтерського обліку, яка являє собою систему реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них із додержанням єдиних засад, установлених цим Законом, та з урахуванням особливостей своєї діяльності й технології обробки облікових даних;

- розробляє систему і форми внутрішньогосподарського обліку, звітності та контролю господарських операцій;

- затверджує правила документообігу і технологію обробки облікової інформації;

- визначає та розробляє реєстри аналітичного обліку відповідно до вибраної форми бухгалтерського обліку;

- визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів [69].

Підприємство повинно висвітлювати облікову політику, описуючи:

- принципи оцінки статей звітності;

- методи обліку за окремими статтями звітності [69].

Облікова політика на підприємстві повинна формуватися за трьома етапами:

1. Організаційний етап – керівник підприємства призначає групу фахівців, які обов'язково беруть участь у підготовці проекту облікової політики та обґрунтовують форму ведення бухгалтерського обліку на підприємстві [71, с. 1003].

2. Технологічний етап – фахівці повинні здійснити огляд та запропонувати побудову нової бухгалтерської служби, тип структури апарату бухгалтерії, форму організації облікового та аналітичного процесів за технічними ознаками, які є основними на кожному підприємстві. Необхідно

також організувати обліковий процес на кожній ділянці, дати оцінку загальним і специфічним принципам та методам організації обліку й аналізу залежно від галузі та специфіки діяльності даного підприємства. Під час прийняття ефективних управлінських рішень пропонуємо розглянути обрані методи разом із показниками фінансово-господарської діяльності підприємства та провести оцінку їх переваг у майбутньому [71, с. 1003].

3. Заключний етап – фахівці готують і докладно обговорюють проект організації облікової політики підприємства, і тільки після врахування всіх пропозицій та особливостей проект затверджується керівником [71, с. 1003].

Формування облікової політики підприємства залежить від інтересів різних груп користувачів облікової інформації й є одним із важливих етапів функціонування підприємства в ринкових умовах господарювання, адже від прийнятої облікової політики залежить не тільки фінансовий результат, а й фінансовий стан підприємства. Повне та правдиве подання інформації про фінансові результати і фінансовий стан підприємства у звітності значною мірою залежить від рівня формування та застосування облікової політики, яка б урахувала умови діяльності підприємства, організаційно-технологічні особливості тощо. Від уміло сформованої облікової політики залежать ефективність управління фінансово-господарською діяльністю підприємства та стратегія його розвитку на тривалу перспективу [76, с. 99].

Підприємство самостійно визначає параметри та напрями облікової політики, вибирає форму бухгалтерського обліку як певну систему реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них із дотриманням єдиних методологічних засад та з урахуванням особливостей господарської діяльності й наявності технології обробки облікових даних. Підприємство розробляє систему і форми управлінського обліку, звітності й контролю господарських операцій, визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів; затверджує правила документообороту і технологію обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку; може виділяти на окремий баланс філії,

представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, які зобов'язані вести бухгалтерський облік, із подальшим включенням їхніх показників до фінансової звітності підприємства [76, с. 99].

Загальні засади організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємстві визначає спеціальний організаційно-розпорядчий документ (наказ, розпорядження, положення). Прийнята на підприємстві облікова політика може бути розкрита як окремим наказом, так і як елемент загального організаційно-розпорядчого документа. Розпорядчий документ оформлюється та затверджується відповідно до встановлених вимог діловодства. Якість сформованої облікової політики визначається за такими критеріями, як економічна доцільність, повнота, неупередженість облікової політики, несуперечливість законодавчій бази, раціональність методів обліку, відповідність цілям підприємства та автоматизації обліку [59].

Отже, облікова політика – це фундамент, на якому базується весь бухгалтерський облік підприємства. А наказ про облікову політику – перший і головний документ на підприємстві, який регламентує порядок ведення бухгалтерського обліку. Тому не дивно, що кожному бухгалтеру важливо добре розбиратися в тому, що таке облікова політика [1].

Аналіз наказів про облікову політику багатьох підприємств указує на наявність у них певних недоліків, а саме: у наказі відсутні основні відомості про підприємство та межа суттєвості; зміст більшості наказів не структуровано, елементи облікової політики наведено без їх систематизації, у довільному порядку; у багатьох наказах основну увагу зосереджено на методиці обліку активів, зобов'язань, витрат, доходів і фінансових результатів, а такі важливі розділи, як техніка й організація обліку, відсутні; найбільш типовим недоліком наказів є те, що під час формування облікової політики керівництво підприємства переважно цитує закони, положення, інструкції тощо, які стосуються методики обліку, тоді як основне завдання його полягає у виборі одного способу обліку з кількох передбачених законодавчими актами та нормативними документами; доволі рідко в наказах

трапляються посилання на робочий План рахунків, первинні документи, облікові реєстри, графіки документообігу тощо [76, с. 100].

Варто зауважити, що важливим елементом облікової політики підприємств є створення підходів до обліку дебіторської та кредиторської заборгованостей та відображення її у фінансовій звітності. При цьому слід враховувати, що сформована підприємством облікова політика щодо розрахунків з контрагентами досить суттєво впливає на величину показників фінансового стану та результати діяльності суб'єктів господарювання.

Щоб уникнути неврегульованих сум заборгованості, рекомендується під час укладання договору передбачити в ньому періодичність і строк проведення звірок розрахунків [71, с. 1003].

Також повинні визначатися терміни проведення інвентаризації розрахунків із дебіторами і кредиторами для виявлення безнадійних заборгованостей та потенційних зобов'язань, необхідності в резервах безнадійних дебіторських заборгованостей [71, с. 1003].

Оптимально сформована облікова політика включає до себе не тільки методичну, а й організаційну складову, управлінські та податкові аспекти обліку [59].

Оцінивши облікову політику СФГ «Лан», варто відзначити про те, що вона сформована на рівні цитування законодавчих норм і не містить альтернативні варіанти обліку розрахунків з контрагентами. Адже такі розрахунки зумовлюють виникнення розрахунків за податком на додану вартість (ПДВ), так як СФГ «Лан» є платником ПДВ.

Якщо розглядати фахову, методичну та навчальну літературу в частині оподаткування, облікова політика має неоднозначне трактування термінів щодо облікової політики за податковим аспектом.

Формування облікової політики в частині розрахунків з бюджетом за податками та платежами має здійснюватися з урахуванням загальних принципів організації обліку в оподаткуванні та фінансовому обліку, його завдань й критеріїв оцінки якості, процедур коригування даних

бухгалтерського обліку з метою оподаткування й визначення баз, способів визначення та сплати податків і платежів до бюджету й позабюджетних фондів. При цьому також слід враховувати аспекти облікової політики, пов'язані з оптимізацією податкових платежів, податковим плануванням [57, с. 194].

Під час формування облікової політики варто закладати основи податкового планування, формулювати обов'язкові елементи облікової політики з метою оподаткування [68, с. 58].

Облікова політика щодо оподаткування регулюється базовими положеннями відповідних законів та передбачає вибір альтернативних варіантів [13, с. 88].

Відповідно на рівні СФГ «Лан» є необхідним розробити регламент з облікової політики для цілей оподаткування.

Такий регламент облікової політики для цілей оподаткування – це документ, у якому платник податків повинен прописати всі ті правила і методи, якими він має намір керуватися при розрахунку і сплаті податків та зборів. Підприємством може бути визначений один з двох варіантів складання регламенту з облікової податкової політики: відобразити окремі питання по кожному податку, який сплачується підприємством, у відповідних розділах єдиного наказу про облікову податкову політику; або скласти для кожного податку свою окрему облікову політику і затвердити їх перелік як додатки до наказу про облікову політику для цілей оподаткування [57, с. 195].

Облікова політика СФГ «Лан» для цілей оподаткування повинна вирішувати три основних завдання (рис. 3.2).

На думку вчених, вирішення вказаних завдань є досить важливим для підприємства у процесі його подальших взаємовідносин з фіскальними органами. Складання виваженої облікової політики для цілей оподаткування є превентивним заходом унеможливлення багатьох конфліктних ситуацій у взаєминах з фіскальними органами [57, с. 196].

Формування облікової політики щодо розрахунків за податковими платежами доцільно розпочинати з постановки мети та завдань облікової політики. Проте спочатку доцільно дослідити організаційно-економічні особливості діяльності підприємства. Слід зазначити, що під час розроблення облікової політики враховуються інтереси різних груп користувачів. Отже, на формування облікової політики впливають внутрішні (вид діяльності; правовий і організаційний статус (форма власності); організаційна структура; поточні та перспективні плани розвитку; кадрове та матеріально-технічне забезпечення бухгалтерської служби) і зовнішні (система оподаткування; підпорядкованість(ступінь свободи дій); система інформаційного забезпечення підприємства) фактори [13, с. 88].

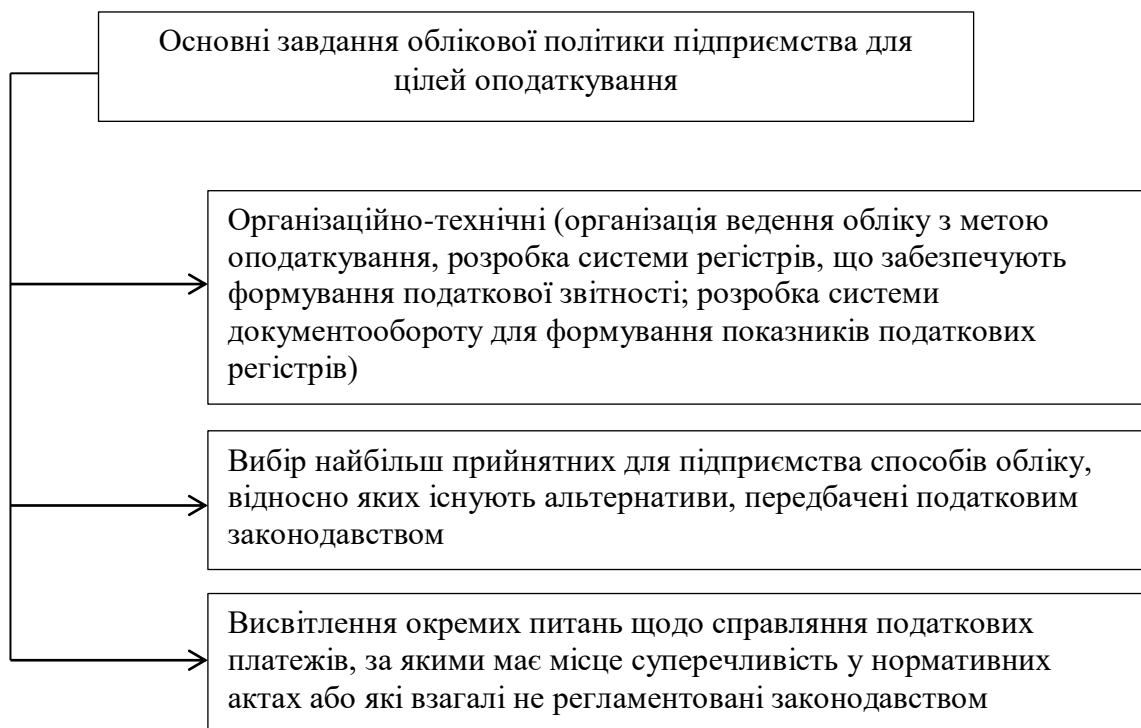

Рис. 3.2. Завдання облікової політики підприємства для цілей оподаткування СФГ «Лан»

Джерело: сформовано за [57, с. 195]

Головним завданням облікової політики є розроблення оптимальних для конкретного підприємства прийомів та методів обліку. При цьому слід керуватися як Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову

звітність» і П(С)БО, так і нормами Податкового кодексу України та іншими нормативними актами [13, с. 88].

Під час розроблення Робочого плану рахунків доцільно передбачити рахунки (і відповідну аналітику) для накопичення інформації щодо формування податкової звітності [13, с. 88].

На заключному етапі формування облікової політики підприємства відбувається оформлення й затвердження всіх розділів Наказу про облікову політику, у тому числі розділу «Організація обліку розрахунків з бюджетом за податковими платежами» [13, с. 88].

При формуванні облікової політики підприємства щодо обліку розрахунків за податками необхідно розкрити методику обліку розрахунків за тим чи іншим податком в залежності від характеру та специфіки діяльності підприємства, його галузевих особливостей, визначених відповідно до положень Податкового кодексу України [57, с. 198].

Ефективна та раціональна організація обліку розрахунків за податковими платежами передбачає вибір оптимальної системи оподаткування, методичних прийомів, способів і процедур організації та ведення обліку розрахунків за податковими платежами, тому на підприємстві доцільно сформувати окремий розділ до Наказу про облікову політику «Організація обліку розрахунків з бюджетом за податковими платежами» [13, с. 88].

Разом з цим, для ефективного формування податкової облікової політики платник податків має дотримуватись наступних правил:

- підприємством здійснюється вибір одного з декількох способів, які регулюють порядок визначення податкової бази і обчислення податкових платежів з числа тих, які передбачені чинним податковим законодавством;
- обрані способи обліку встановлюються для підприємства в цілому, вони єдині для всіх його структурних підрозділів (включаючи й ті, що мають окремий баланс) незалежно від їх місця розташування;
- дані способи обліку встановлюються на тривалий час, як правило, на

звітний рік;

- обрані варіанти податкового обліку повинні бути закріплені відповідним організаційно-розпорядчим документом [57, с. 196].

Загальні правила організації та методика ведення обліку розрахунків за податками і платежами визначаються НП(С)БО та Податковим кодексом України [57, с. 198].

Положення визначені в Наказі про облікову політику в частині обліку розрахунків за податками згідно з ПКУ є обов'язкові до виконання обліковцями. У межах обліку розрахунків за податками відповідно до податкового законодавства та складання податкової звітності не можна відступати від закріплених в ньому методів оцінок та конкретних аспектів податкової політики. Від вірного розуміння, розкриття і реалізації облікової політики на підприємстві, зокрема організації обліку розрахунків за податками, залежить ефективність діяльності в цілому [57, с. 198].

У розділі «Організація обліку розрахунків з бюджетом за податковими платежами» Наказу про облікову політику науковцями пропонується прописати таке:

– перелік нормативних документів загальнодержавного, галузевого та відомчого рівнів, що регламентують порядок нарахування та сплати податків до бюджету;

– алгоритм визначення нарахування зобов'язань перед бюджетом окремо за кожним податком відповідно до чинного законодавства [13, с. 88].

У Наказі про облікову політику СФГ «Лан» обов'язково мають бути закріплені положення щодо обліку податкових розрахунків, зокрема ПДВ. Під обліковою політикою розрахунків за ПДВ слід розуміти спосіб організації та ведення бухгалтерського обліку розрахунків за ПДВ.

Об'єктом облікової політики розрахунків за ПДВ є безпосередньо розрахунки за ПДВ. Натомість елементи облікової політики розрахунків за ПДВ слід розглядати в розрізі складових організації бухгалтерського обліку: технічній, організаційній і методичній. З точки зору безпосередньо

забезпечення правильності відображення на рахунках бухгалтерського обліку розрахунків за ПДВ, найбільше значення має методична складова. Ураховуючи невизначені законодавством та варіативні аспекти бухгалтерського обліку розрахунків за ПДВ, у Наказі про облікову політику підприємства мають закріплюватися елементи наведені у таблиці 3.5 [57, с. 200]

Таблиця 3.5

**Положення облікової політики щодо методичної складової
розрахунків за ПДВ у СФГ «Лан»**

Елементи облікової політики	Альтернативні варіанти
Метод нарахування ПДВ	- першої події
Методика ведення окремого обліку розрахунків за ПДВ	- в окремих регістрах бухгалтерського обліку; - у відповідних аналітичних розрізах рахунків бухгалтерського обліку
Процедура віднесення сум податкового зобов'язання та кредиту між операціями, що оподатковуються й не оподатковуються ПДВ	- на первісну вартість необоротних активів або запасів; - на витрати (субрахунок 949)

Джерело: сформовано автором

В ПКУ визначено, що метод «першої події», коли підставою для виникнення об'єкту оподаткування є факт здійснення першої події за хронологічним порядком, при цьому усі наступні події у рамках відповідної господарської операції не підлягають відображенню в обліку. Наприклад, якщо згідно з договором купівлі-продажу з початку відбувається відвантаження товарів, а потім його сплата, то фактом виникнення об'єкту обліку є відвантаження. Метод першої події – тільки для платників ПДВ [62].

Для відображення у бухгалтерському обліку інформації про розрахунки з бюджетом із ПДВ, податкові зобов'язання, податковий кредит використовується активно-пасивний синтетичний рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами» й субрахунки до нього: 641 «Розрахунки за податками»; 643 «Податкові зобов'язання»; 644 «Податковий кредит».

Підприємства мають право відкривати до цих субрахунків додаткові субрахунки (рахунки третього порядку), про які описано у розділі 2 магістерської роботи [28].

Синтетичний облік розрахунків з ПДВ у СФГ «Лан» відображається у журналі-ордері 3 Г с.-г. та податковій декларації з ПДВ.

Зауважимо, що за податкові накладні, які не було зареєстровано в Єдиному реєстрі податкових накладних протягом 365 днів з дати їх складання, покупець втрачає право на податковий кредит (п. 198.6 ПК). У такому разі суми ПДВ, які раніше було відображені на субрахунок 6442, можуть бути класифіковані як непрямий податок, що не відшкодовується підприємству. Значить, вони мають бути списані:

- або на первісну вартість необоротних активів або запасів (п. 8 П(С)БО 7, п. 9 П(С)БО 9), тобто по дебету рахунків 10-12, 20, 22, 23, 25, 26, 28 (якщо матеріальні цінності, у зв'язку із придбанням яких суми ПДВ відображалися на субрахунок 6442, ще продовжують числитися на балансі),

- або до дебету субрахунку 949 (якщо на момент втрати права на податковий кредит придбані матеріальні цінності вже було списано з балансу або якщо «втрачений» податковий кредит було відображено під час придбання робіт або послуг, вартість яких уже списано на витрати поточного періоду) [28; 62].

Таким чином, чітка регламентація процедури формування та використання податкової облікової політики, під якою слід розуміти сукупність обраних платником податків способів ведення податкового обліку та порядку обчислення податкових платежів, дозволить знизити рівень податкового навантаження підприємства та запобігти податковим ризикам [57, с. 199].

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Важливою складовою фінансово-економічної діяльності будь-якого підприємства є розрахунки з контрагентами. Вони нерозривно пов'язані з вхідними та вихідними грошовими потоками, які складають основу процесу забезпечення безперервної діяльності суб'єктів господарювання. Затягування строків отримання платежів та погашення зобов'язань приводить до сповільнення операційного циклу та зниження ділової активності підприємства. Процес фінансово-господарської діяльності підприємств постійно супроводжується потребою здійснювати розрахунки з контрагентами, до яких можуть належати підприємства, організації, установи, державні органи, фізичні особи тощо.

Як відзначено в наукових публікаціях, облік розрахунків з контрагентами є найважливішою ділянкою бухгалтерської роботи, оскільки на цьому етапі формується основна частина доходів та грошових надходжень підприємств. За допомогою розрахунків можна спрямувати та забезпечити підприємства сировиною, матеріалами, паливом, тарою, а також здійснити реалізацію готової продукції.

Підтримуючи думки науковців, вважаємо, що для цілей бухгалтерського обліку розрахунки необхідно трактувати як операцію між суб'єктами, що у порядку виконання зобов'язань шляхом здійснення платежів призводять до зміни в складі та структурі економічних ресурсів.

Основою розрахунків з контрагентами є система відносин з покупцями та замовниками, постачальниками та підрядниками. Тому в роботі досліджено розрахунки з дебіторами та кредиторами, визначено зміст дебіторської та кредиторської заборгованостей, приведено класифікацію задля цілей обліку.

За результатами дослідження з'ясовано, що управління дебіторською та кредиторською заборгованостями являє собою процес розроблення і реалізації управлінських рішень із приводу погодженості їхнього розміру і

швидкості руху в часі, що забезпечують необхідний прибуток та оптимальний розмір вільних коштів . Одночасно, ефективне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємств в умовах дефіциту оборотних коштів з урахуванням аспектів його стратегічного розвитку та конкретних тактичних цілей є цілісним процесом, що передбачає модифікацію та застосування альтернативних концепцій управління капіталом підприємства загалом, а також методів оцінки ефективності його функціонування, адекватних умовам трансформаційної ринкової економіки України. Для побудови економічного та фінансового інструментарію системи управління дебіторською заборгованістю підприємства важливим є розроблення ефективних механізмів управління ними, спрямованих насамперед на оптимізацію обсягів і структури дебіторської заборгованості. А також формування ефективних принципів і стандартів кредитної та авансової політики, скерованих на підвищення ефективності використання капіталу підприємства, вкладеного у дебіторську заборгованість, побудову ефективної системи управління інкасацією дебіторської заборгованості з оптимальною швидкістю її погашення, мінімальними ризиками та максимальним результатом функціонування промислового підприємства.

Базовим підприємством магістерської роботи виступило селянське (фермерське) господарство «Лан», яке знаходиться в смт Кирнасівка Тульчинського району Вінницької області.

За результатами вивчення системи обліку у СФГ «Лан» з'ясовано, що організацію облікового процесу слід розглядати як сукупність дій, які створюють цілісну систему обліку на підприємстві. Вибір форми організації, формування матеріального та інформаційного забезпечення облікового процесу все це має бути спрямоване на досягнення цілей, що поставлені перед обліком. Визначені складові організації облікового процесу на підприємстві неможливі без їх належної організації та забезпечення, тому при організації слід ретельно ставитись до організації елементів на кожному етапі. Правильно організований обліковий процес приведе до ефективного

його ведення та отримання позитивних результатів.

У СФГ «Лан» до дебіторської заборгованості контрагентів відноситься заборгованість покупців за товари, роботи і послуги, а також інша дебіторська заборгованість в частині розрахунків за виданими авансами. Контрагентами у розрахунках за зобов'язаннями виступають банківські установи, державні органи, постачальники та працівники підприємства. Облік у СФГ «Лан» організовано належним чином відповідно до стандартів обліку та інших законодавчих документів.

В системі обліку розрахунків з контрагентами науковці виокремлюють ряд недоліків. Тому, важливою ділянкою роботи для бухгалтера є управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.

Враховуючи напрацювання науковців, пропонуємо СФГ «Лан» здійснювати класифікацію поточної заборгованості задля раціональної організації її обліку та проведення аналітичної оцінки стану розрахунків з контрагентами.

Для усунення фактів виникнення простроченої заборгованості та ефективного контролю за своєчасним її погашенням пропонуємо управлінському персоналу удосконалити аналітичний облік розрахунків з контрагентами, а саме формувати «Відомість розрахунків з контрагентами».

Оцінивши облікову політику СФГ «Лан», варто відзначити про те, що вона сформована на рівні цитування законодавчих норм і не містить альтернативні варіанти обліку розрахунків з контрагентами. Відповідно на рівні СФГ «Лан» запропоновано розробити регламент з облікової політики для цілей оподаткування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альошкіна Н. Визначаємо облікову політику. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2018/december/issue-102/article-41436.html> (дата звернення: 22.08.2022).
2. Баришевська І.В., Роман Т.М. Теоретичні аспекти розрахунків з покупцями та замовниками на сільськогосподарських підприємствах. URL: <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/1809/1715> (дата звернення: 22.08.2022).
1. Басюк А. Удосконалення аналітичного обліку розрахунків з контрагентами в умовах його автоматизації. URL: http://www.rusnauka.com/32_PRNT_2013/Economics (дата звернення: 22.08.2022).
2. Батченко Л.В., Гончар Л.О., Пасічник К.Ю. Формування механізму стратегічного партнерства в бізнесі: теоретико-практичний фокус. URL: <https://www.inter-nauka.com/ua/issues/page-9/?university> (дата звернення: 22.08.2022).
3. Бержанір І.А., Бержанір А.Л., Ящук Т.А. Економічна сутність зобов'язань і розрахунків. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. 2 (19). С. 240-244.
4. Белозерцев В.С., Худякова О.С. Методика обліку та аудиту розрахунків з контрагентами на підприємстві. *Економіка та держава*. 2019. №1. С. 73-77.
5. Беляєва Л.А., Сисун К.О. Сучасні тенденції у розрахунках з постачальниками та підрядниками. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. Вип. 3 (26). С. 139-145.
6. Бондаренко О.М., Ковальова В.Ю. Облік, аудит та управління кредиторською заборгованістю. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 25. URL: <file:///C:/Users/%D0%9B%D0%95%D0%9D%D0%90/Downloads/195-Article%20Text-187-1-10-20210406.pdf> (дата звернення: 22.08.2022).

7. Булат Г.В., Гуменюк А.Ф. Аналіз дебіторської заборгованості та напрями удосконалення управління нею. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 1. С. 222-226.
8. Бурак І.О. Розрахунки між діловими партнерами: форми та класифікація. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/59029/06-Burak.pdf?sequence=1> (дата звернення: 22.08.2022).
9. Бурлан С.А., Валентова Ю.В. Облікові аспекти управління кредиторською заборгованістю підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. №1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/78.pdf (дата звернення: 22.08.2022).
10. Бурлаков О.О. Проблемні питання та шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості на підприємствах. *Молодий вчений*. 2017. №9 (49). С. 499-502.
11. Буткевич О.В. Формування облікової політики щодо розрахунків за податковими платежами. *Економічний простір*. 2021. №171. С. 87-92.
12. Васільєва Л.М., Чепець О.Г. Поняття та основні передумови раціональної організації обліку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. №14. С. 31-33.
13. Візіренко С.В., Іваніцький К.В. Організація обліку розрахунків з контрагентами. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. №23. С. 58-63.
14. Гайдаржийська О.М., Попович О.В., Кромбет А.Ю. Теоретичні аспекти розрахунків підприємства з постачальниками та підрядниками. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 18. С. 874-880.
15. Гевчук А.В. Розвиток бухгалтерського обліку розрахункових операцій в агробізнесі. дис. ... д-ра с.-г. наук : 08.00.09 / Нац. наук. центр «Ін-т агр. економ». Київ, 2020. 461 с.
16. Гевчук А.В. Порядок ідентифікації резервів та методика відображення їх в обліку – інструмент управління ризиками розрахунків підприємств. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і*

управління. 2021. Т. 32 (7), №2. С. 81-89.

17. Гевчук А.В. Внутрішній контроль обліку розрахункових операцій на підприємстві. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. №2 (54). С. 72-79.

18. Гнатенко Є.П., Погріщук Б.В. Вдосконалення обліку і аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві. *Економічні науки*. 2014. Вип. 5.3 (112). С. 15-18.

19. Головай Н.М., Сисоєва І.М. Місце бухгалтерського обліку в управлінні діяльністю підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 53. С. 167-171.

20. Гончарук І.В., Старосуд В.І., Мулик Т.О. Фінансові результати сільськогосподарських підприємств: механізм формування та аналітична оцінка (на прикладі Ялтушківської дослідно-селекційної станції ІБК І ЦБ НААН України). *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 3 (31). С. 18-34.

21. Господарський кодекс №436-XV від 06.01.2018 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення: 22.08.2022).

22. Грицай О.І., Станасюк Н.С. Управління дебіторською заборгованістю підприємства в контексті її обліково-аналітичного забезпечення. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 15. С. 825-832.

23. Долгонєва Д.В. Шляхи удосконалення обліку розрахунків з контрагентами. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/eko/12oct2015/23.pdf> (дата звернення 23.08.2022).

24. Дорохова Л.М., Куровська Н.О. Формування механізму управління дебіторською та кредиторською заборгованістю аграрних підприємств. *Наукові горизонти*. 2018. №5 (68). С. 36-43.

25. Жарнікова В.В. Облік розрахунків з покупцями: систематизація поглядів та перспективи досліджень. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2018. №2. С. 48-63.

26. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку

активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 22.08.2022).

27. Іщенко Я.П., Подолянчук О.А., Коваль Н.І. Фінансовий облік I: підручник. Вінниця: Видавництво ФОП Кушнір Ю.В. 2020. 496 с.

28. Іщенко Я.П., Подолянчук О.А., Коваль Н.І. Фінансовий облік II: підручник. Вінниця: Видавництво ФОП Кушнір Ю. В. 2021. 396 с.

29. Калінеску Т.В., Павленко І.В. Вдосконалення обліку та аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємствах. Інфраструктура ринку. 2018. Вип. 26. С. 369-377.

30. Коваль Л.В. Облікова політика в управлінні підприємством. *Ефективна економіка*. 2019. №5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7048> (дата звернення 22.08.2022).

31. Коваль Н.І. Особливості облікової політики фермерських господарств. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/8819.pdf> (дата звернення: 23.08.2022).

32. Коваль Н.І., Радченко О.Д. Детермінанти стану фінансових ресурсів малих аграрних підприємств. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. №3. С. 100-116.

33. Коваль Х., Разборська О. Перспективи розвитку та аналізу дебіторської заборгованості при вирішенні завдання безперервності діяльності підприємства. *Економічний аналіз*. 2021. №3. С. 150-159.

34. Колісник О.П., Ганноченко К.М. Формування облікової політики щодо розрахунків з різними дебіторами. *Ефективна економіка*. 2016. №12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5334> (дата звернення 23.08.2022).

35. Коновалова К.Т., Макарова А.С. Удосконалення обліку кредиторської заборгованості та методи управління нею. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 34. С. 181-184.

36. Костенко О.М., Савченко А.М., Скорик М.О. Обліково-аналітичні інструменти управління борговими розрахунками. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2022/1/7849> (дата звернення: 22.08.2022).
37. Костюннік О.В., Недашковська Д.М. Деякі питання регулювання дебіторської та кредиторської заборгованості українських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. №19. С. 45-50.
38. Кравченко В.І. Сучасні проблеми обліку кредиторської заборгованості в системі управління підприємством. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/13751/1/58-61.pdf> (дата звернення: 22.08.2022).
39. Кручак Л. Облік розрахунків з покупцями і замовниками: напрями реформування та вдосконалення методики. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2016. Випуск 4. С. 27-35.
40. Кручак Л.В. Аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання. *Економічний аналіз*. 2016. Т. 25, №2. С. 93-98.
41. Кузь В.І. Бухгалтерський облік як інформаційна складова прийняття управлінських рішень. *Регіональна бізнес-економіка та управління*. 2014. № 3 (43). С. 100-107.
42. Кудлаєва Н.В., Фльора А.П. Економічний зміст та класифікація зобов'язань в господарських процесах суб'єкта господарювання. *Молодий вчений*. 2018. №10 (62). С. 830-843.
43. Лісничка Т.В. Особливості класифікації розрахункових операцій підприємств. *Управління розвитком*. 2014. № 15 (178). С. 63-66.
44. Любар О.О. Облікове забезпечення управління розрахунками з контрагентами за товарними операціями. *Агросвіт*. 2020. №1. С. 48-60.
45. Масленников Є.І., Присакар Д.Д. Теоретичні засади організації облікового процесу на промислових підприємствах. *Економіка, фінанси, право*. 2017. №2. С. 49-52.
46. Марусич О.Ю., Шарманська В.М. Дескриптивні засади ведення

бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та її репрезентація у звітності. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 35. URL: <file:///C:/Users/%D0%9B%D0%95%D0%9D%D0%90/Downloads/1090-Article%20Text-1046-1-10-20220222.pdf> (дата звернення 23.08.2022).

47. Методичні рекомендації щодо застосування реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств: Наказ Міністерства аграрної політики України від 04.06.2009 р. №390. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN48748.html (дата звернення: 22.08.2022).

48. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України 28.03.2013 р. №433. URL: http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=382876&search_param=%EE%E1%B3%E3&searchPublishing=1 (дата звернення: 22.08.2022).

49. Мулик Т.О. Томчук О.Ф., Федоришина Л.І. Аналітичне забезпечення заборгованості підприємства в умовах антикризового управління. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. №1 (41). С. 146-160.

50. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. №237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 23.08.2022).

51. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. №20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення: 23.08.2022).

52. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. №290. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99> (дата звернення 15.09.2021).

53. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318.

URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00> (дата звернення 15.09.2021).

54. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 1«Спрощена фінансова звітність»: Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. №39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text> (дата звернення 15.09.2021).

55. Облікова політика: навч. посіб. / Г.М. Давидов, В.М. Савченко, О.В. Пальчук, та ін.; за заг. ред. Г.М. Давидова. 2-ге вид., перероб. і доп. – Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. 362 с.

56. Овчиннікова О.С. Облік розрахунків з контрагентами: теоретичні аспекти. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8158/1/zt-mnb-2020_19.pdf (дата звернення: 23.08.2022).

57. Панченко О.М., Савченко К.Р. Формування облікової політики підприємства щодо кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги. URL: http://eir.zp.edu.ua/bitstream/123456789/560/1/Panchenko_Formation%20of%20accounting%20policy.pdf (дата звернення 23.08.2022).

58. Пархоменко В.М. Розрахунки з покупцями і замовниками: обліковий аспект. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки*. 2012. №3 (61). С. 141-145.

59. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 09.12.2011 №1591. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення: 23.08.2022).

60. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 23.08.2022).

61. Подоляничук О.А. Облікове забезпечення розрахунків з податку на додану вартість. *Ефективна економіка*. 2020. №2. URL:

www.ekonomy.nayka.com.ua (дата звернення: 23.08.2022).

62. Подолянчук О.А., Коваль Н.І., Гудзенко Н.М. Облік в фермерських господарствах: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 374 с.

63. Петровська А.В., Подолянчук О.А. Облік розрахунків з контрагентами. Облікове забезпечення формування фінансової звітності в умовах сталого розвитку. *Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах воєнного стану*: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 09 черв. 2022 р. Полтава: Нац. ун-т ім. Юрія Кондратюка, 2022. С. 161-162.

64. Попова В.Д., Кузь В.І. Удосконалення обліку дебіторської заборгованості у контексті формування інформаційного забезпечення управління платоспроможністю суб'єкта господарювання. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. 4 (21). С. 104-109.

65. Потриваєва Н.В., Параконна А.В. Зобов'язання і розрахунки: економічна та юридична сутність категорій. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. №14. С. 977-1000.

66. Правдюк Н.Л., Коваль Л.В., Коваль О.В. Облікова політика підприємств: навч. посіб. Київ:, «Центр учбової літератури», 2020. 647 с.

67. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. №996-XIV. URL.

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 23.08.2022).

68. П'ятигорець Г.С., Ніколайчук К.В. Шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості. *Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна «Проблеми економіки транспорту»*. 2017. Вип. 13. С. 40-46.

69. Сирцева С.В., Щербак М.М. Напрями вдосконалення обліку, аналізу та аудиту розрахунків із контрагентами. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 14. С. 1001-1005.

70. Слепченко В.П., Скрипник М.І. Методика обліку розрахунків підприємства з покупцями та замовниками. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип.

<file:///C:/Users/%D0%9B%D0%95%D0%9D%D0%90/Downloads/538-Article%20Text-516-1-10-20210819.pdf> (дата звернення: 23.08.2022).

71. Спіцина Н.В., Момот Т.В., Акімова Н.С. Обліково-аналітичне забезпечення системи управління розрахунками за товарними операціями: монографія. Х.: Видавництво Іванченка І.С., 2019. 281 с.

72. Статут.

73. Тарасова О.В., Курдасова Н.О. Питання організації обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками. *Бізнес-навігатор*. 2020. Вип. 3 (59). С. 158-161.

74. Тесак О.В. Облікова політика як інструмент організації бухгалтерського обліку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 21, ч. 2. С. 97-100.

75. Томчук О.Ф. Аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю підприємства. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. Серія: Економічні науки*. 2016. Т. 18, №2. С. 160-164.

76. Фокіна Н.П. Економічна безпека підприємства – найважливіша складова фінансової стійкості. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 8. С. 111-115.

77. Хохлов М.П., Корнієнко О.С. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 10. С. 402-407.

78. Цивільний кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 р. №435. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 22.08.2022).

79. Чернікова І.Б., Гладій І.О. Теоретичні основи обліку поточних зобов'язань у системі управління. URL: file:///C:/Users/%D0%9B%D0%95%D0%9D%D0%90/Downloads/esprstp_2018_2_6.pdf (дата звернення: 23.08.2022).

80. Чорненька О.Б. Основні аспекти обліково-аналітичного управління

заборгованістю підприємства. URL: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/1-52/29.pdf> (дата звернення: 25.08.2022).

81. Шендригоренко М.Т., Ротозеєнко Ю.В. Облік і внутрішній аудит розрахунків з постачальниками та підрядниками. *Міжнародний мультидисциплінарний науковий журнал «ЛЮГОΣ. Мистецтво наукової думки»*. 2019. №8. С. 26-30.

82. Яременко Л.М. Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю в системі забезпечення ефективної діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. №12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2021/80.pdf (дата звернення: 25.08.2022).

83. Яструбський М.Я., Левкович І.Р. Проблеми обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 38. URL: <file:///C:/Users/%D0%9B%D0%95%D0%9D%D0%90/Downloads/1302-Article%20Text-1254-1-10-20220607-1.pdf> (дата звернення: 23.08.2022).